

Een erf tussen de Gouw en de Ramen

Archeologisch onderzoek naar een erf achter Gouw 13-17 te Hoorn

C.P. Schrickx

Een erf tussen de Gouw en de Ramen

Archeologisch onderzoek op een erf achter Gouw 13-17 te Hoorn

C.P. Schrickx

Colofon

Hoornse Archeologische Rapporten 9

Titel	Een erf tussen de Gouw en de Ramen Archeologisch onderzoek naar een erf achter Gouw 13-17 te Hoorn
Projectnummer	167
CIS-code	18362
Opdrachtgever	Intermaris Hoeksteen, Hoorn-Purmerend
Coördinaten	132765.94 / 517208.26 132769.40 / 517197.69
Auteur	drs. C.P. Schrickx (Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie)
Redactie	drs. M.H. Bartels (Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie)
Uitvoering veldwerk	C.P. Schrickx C. Aay (Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie)
Determinatie vondstmateriaal (bijlage 1-3)	C.P. Schrickx
Botanisch onderzoek (bijlage 4)	A.L. de Sitter-Homans (Archeologie Hoorn)
Tekeningen	C.P. Schrickx
Objectfotografie	T. van Meurs (Archeologie Hoorn)
ISBN	978-90-78701-08-8

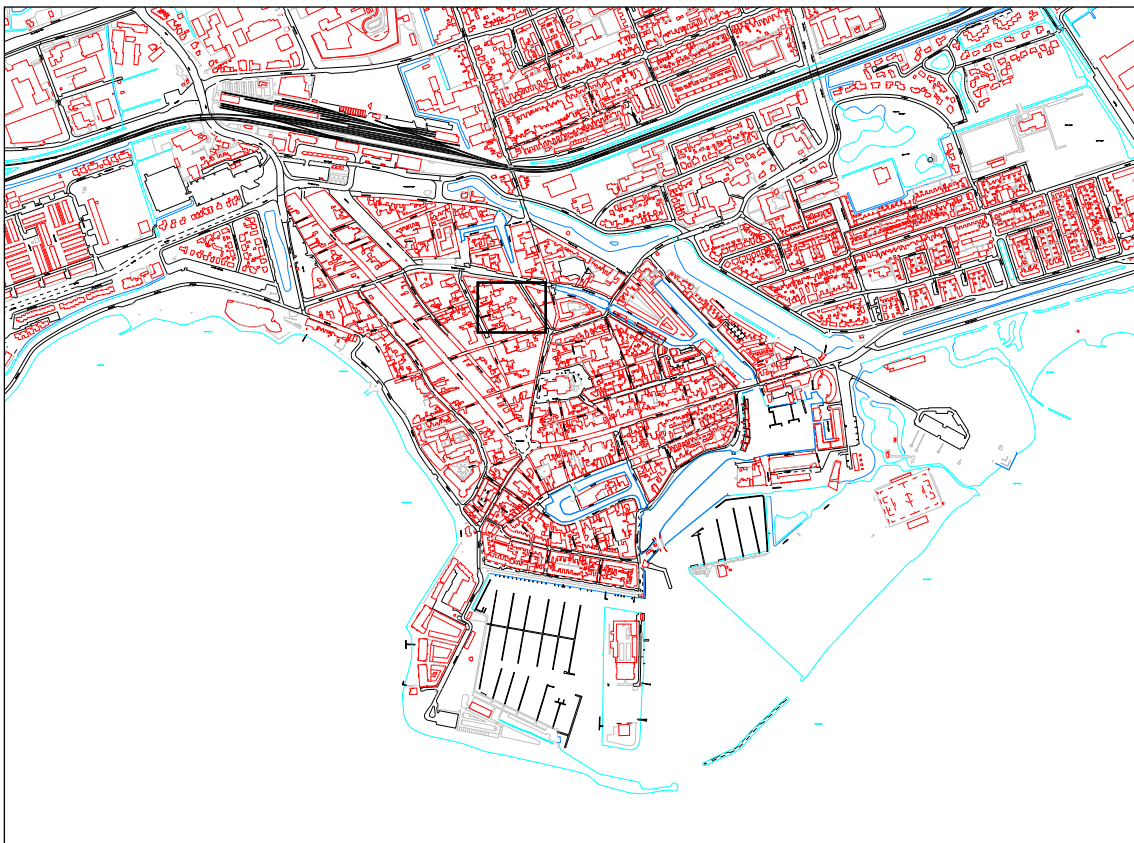
© Gemeente Hoorn, VVH, Bureau Erfgoed, Archeologie, 2009

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteurs.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoud

1	Inleiding	5
2	De onderzoekslocatie	6
2.1	Fysisch-geografische achtergrond	6
2.2	Historische achtergrond	6
2.2.1	Oudste historische gegevens	7
2.2.2	Stadsplattegronden	8
2.2.3	Schuilkerken	11
3	Opzet en doel van het onderzoek	13
3.1	Onderzoeksopdracht	13
3.2	Methode	13
3.3	Beperkingen	14
4	Resultaten	15
4.1	Inleiding	15
4.2	Sporen	15
4.2.1	Fase 1	15
4.2.2	Fase 2	15
4.2.3	Fase 3	20
4.3	Vondstmateriaal	24
4.3.1	Keramik	24
4.3.2	Glas	30
4.3.3	Metaal	30
4.3.4	Conclusies	31
5	Conclusies	32
	Literatuur	33
	Catalogus van keramik	35
	Bijlage 1 Determinatielijst keramik	50
	Bijlage 2 Determinatielijst glas	59
	Bijlage 3 Determinatielijst metaal	61
	Bijlage 4 Botanische macroresten beerput S13	63

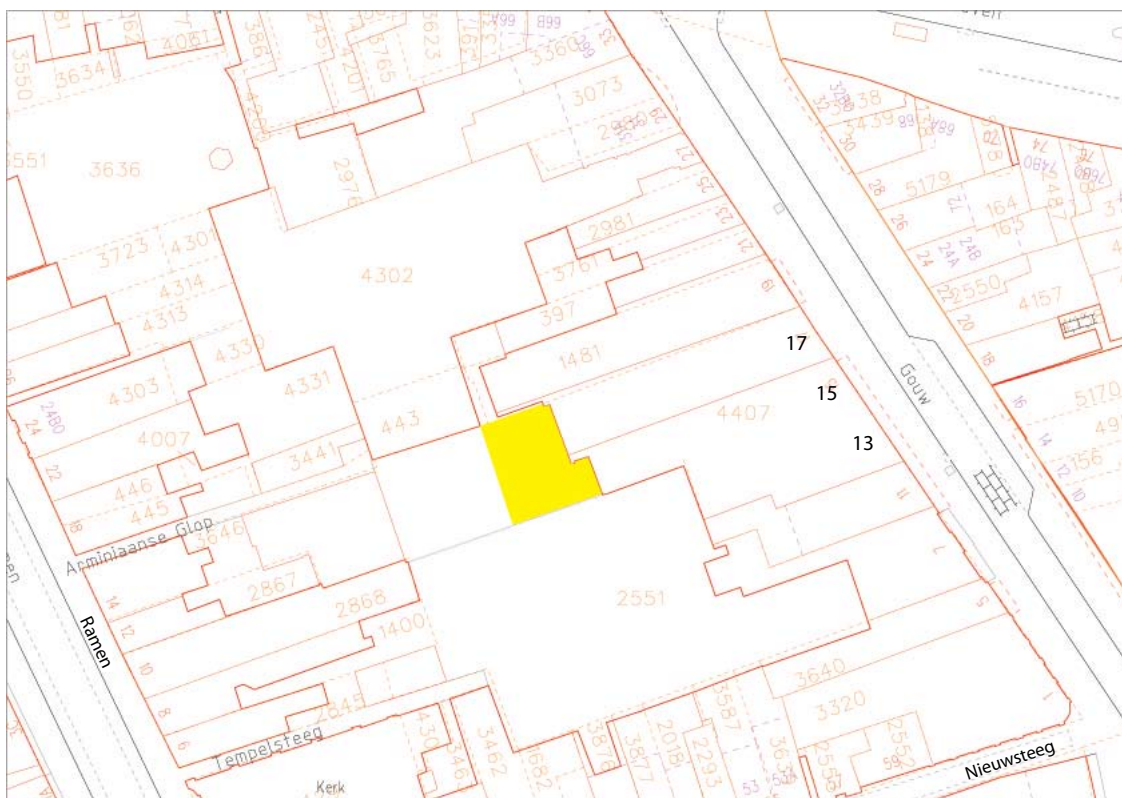
Afbeelding 1. Het onderzoeksgebied (afb. 2) op de kadastrakaart van de binnenstad van Hoorn

1. Inleiding

In de periode 31 juli tot en met 8 augustus 2006 heeft een klein archeologisch onderzoek plaatsgevonden op een erf achter Gouw 13-17 (afbeelding 1 en 2). Het onderzoek vond plaats in opdracht van Intermaris Projecten BV en is uitgevoerd door de gemeentelijke archeologische dienst met medewerking van leden van de AWN-werkgroep Hoorn. De projectleider was mevr. drs. T.Y. van de Walle-van der Woude, gemeentelijk archeoloog van Hoorn. De veldleiding werd gevormd door archeoloog C.P. Schrickx en veldtechnicus C. Aay.

De aanleiding voor het archeologisch onderzoek werd gevormd door uitbreiding van het magazijn van winkelpand de Schoenenreus, waardoor het bodemarchief verstoord zou worden. Op basis van bureauonderzoek werd vermoed dat zich op de locatie archeologische waarden in de vorm van bewoningssporen vanaf de 14de eeuw zouden kunnen bevinden. Aangezien in de directe omgeving (gebied begrensd door de Gouw, Nieuwsteeg, Ramen en Gedempte Turfhaven) afgezien van een waarneming op perceel Gouw 7 nog geen archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden, werd het van groot belang geacht het terrein volledig archeologisch te onderzoeken.

In dit standaardrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek weergegeven. De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de fysisch-geografische en historische achtergrond uiteengezet en de aangetroffen sporen besproken. In het tweede deel komt het vondstmateriaal aan bod. Tevens bevat dit deel een materiaalcatalogus volgens het classificatiesysteem van laat- en postmiddeleeuws aardewerk en glas (het 'Deventer-systeem') en de determinatelijsten. Het rapport volgt de eisen die daaraan gesteld worden in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1).

Afbeelding 2. De onderzoekslocatie op de kadasterkaart van 2006 (schaal 1:1000)

2. De onderzoekslocatie

2.1 Fysisch-geografische achtergrond

De bodem van West-Friesland bestaat uit een afwisseling van klei- en veenlagen. De afzetting van deze lagen hangt samen met de doorbraak of juist verzanding van het zeegat van Bergen. Vanuit dit zeegat werden kleilagen afgezet. Bij verzanding stagneerde de waterafvoer en ontwikkelde zich in het gebied achter de strandwallen veen.

De natuurlijke ondergrond ter plaatse van Hoorn wordt gevormd door een kleilaag die wordt aangeduid als Hauwert laag D van het laagpakket van Wormer van de formatie van Naaldwijk (voorheen Duinkerke 0 genoemd). Deze laag zou afgezet zijn in de periode 1500 tot 1000 v. Chr. In de periode daarna vond veengroei plaats waardoor in de loop van de middeleeuwen een pakket van maximaal 4 meter dik zou zijn ontstaan. Vanaf de 10de eeuw werd dit dikke veenpakket kleinschalig rondom Medemblik ontgonnen. In de 11de en met name in de 12de eeuw werd het volledige veengebied geschikt gemaakt voor akkerbouw en veeteelt. Blokken land werden ontwaterd door middel van sloten en dijken. Hoorn ligt in het deel van West-Friesland met de naam Drechterland. De ontginningen begonnen in het noorden van Drechterland. Hoorn ligt geheel in het zuiden en werd als een van de laatste gebieden ontgonnen. Wanneer dit precies heeft plaatsgevonden is niet bekend, maar op basis van de chronologie en de datering van gevonden keramiek kan een datering aan het einde van de 12de eeuw worden verondersteld. Het oudste aardewerk dat bij een opgraving in Zwaag in 2005 (DSZ05) is gevonden, dateert uit deze periode.¹ Zwaag is een dorp direct ten noorden van Hoorn. Bij de opgraving is een oude huisplaats aangetroffen met sloten daaromheen waarin zich kogelpot- en Pingsdorfaardewerk en aardewerk uit het Maasland bevond. Bij een opgraving op het perceel Westerblokker 33-35 in 2007 (WBL07) is eveneens een huisplaats onderzocht waarvan het bijbehorende aardewerk in deze periode gedateerd kan worden.²

Bij de opgraving GOU06 is nagenoeg geen restveenpakket aangetroffen. Vermoedelijk is het veen in de periode vanaf de ontginning (eind 12de eeuw) tot het moment van eerste ophoging van het terrein (14de/15de eeuw) verdwenen. Veen oxydeert als het wordt blootgesteld aan lucht en wordt ontwaterd middels sloten. Restveen wordt uitsluitend aangetroffen onder oude huisplaatsen, dijken en andere aardstructuren die door de mens niet lang na de ontginning zijn opgeworpen. In de binnenstad van Hoorn is aan de Roode Steen bij de opgravingscampagnes Winston 2000 en Winston 2004 een restveenpakket aangetroffen onder bewoning uit eind 13de eeuw.³ Ter plaatse van de opgraving GOU06 was geen sprake van een dergelijke situatie.

2.2 Historische achtergrond

Het onderzoeksterrein ligt midden in een bebouwd gebied dat begrensd wordt door de Gouw aan de oostzijde, de Nieuwsteeg aan de zuidzijde, de Ramen aan de westzijde en de Gedempte Turfhaven (Wortelvesten) aan de noordzijde (afbeelding 2). Er zijn geen historische gegevens bekend over het perceel waarop de opgraving heeft plaatsgevonden.

1 Schrickx 2008

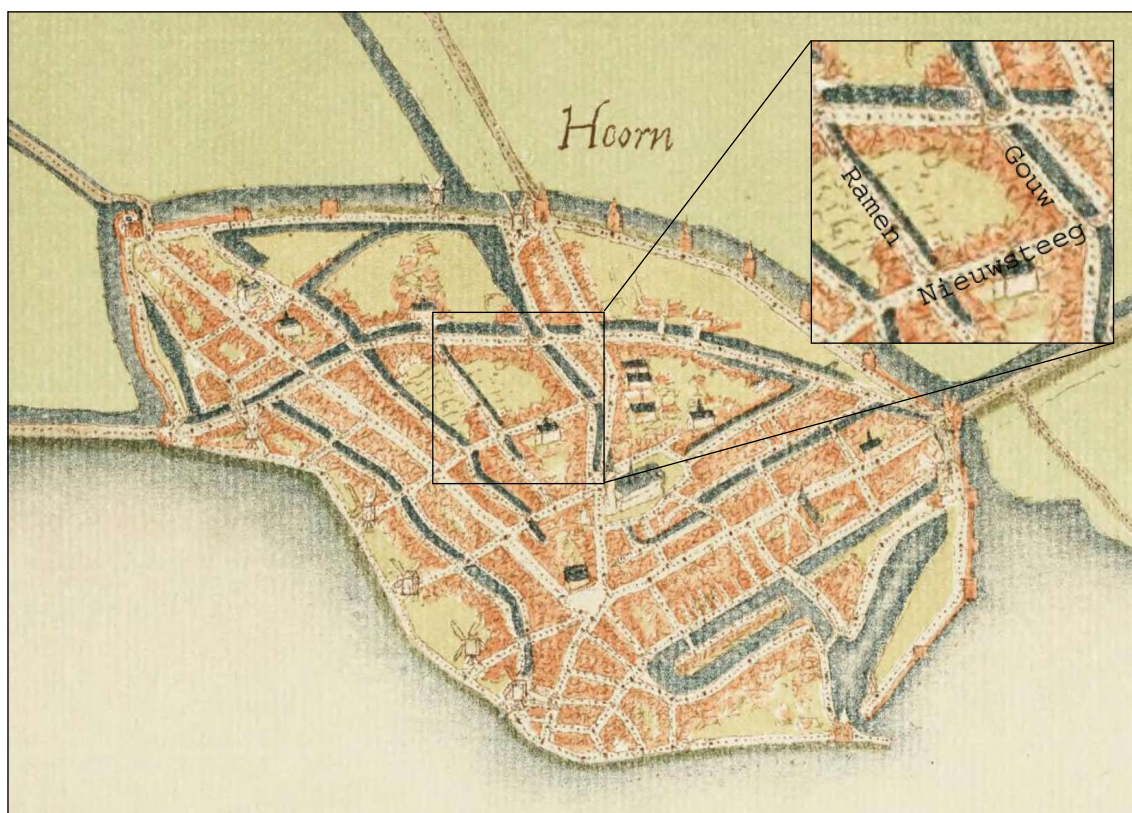
2 Publicatie in voorbereiding: Van den Berg 2009

3 Schrickx 2006

2.2.1 Oudste historische gegevens

Het gebied tussen de Gouw, Nieuwsteeg, Ramen en Gedempte Turfhaven ligt binnen de oudst bekende omgrachting van de stad (afbeelding 5). Volgens de kroniekschrijver Velius (eerste druk 1604) zou deze in 1424 zijn aangelegd. De bewoning aan de Gouw heeft zich vermoedelijk in de loop van de 14de eeuw en met name in de eerste helft van de 15de eeuw ontwikkeld. De oudste historische gegevens ten aanzien van bewoning in dit gebied gaan niet verder terug dan begin 15de eeuw. In het schotboek (soort belastingregister) van omstreeks 1430 worden bewoners aan de westkant van de Gouw genoemd.

De Gouw wordt voor het eerst vermeld in een acte uit 1384. Het betreft een verkoop van een erf gelegen "binnen der vryhede van hoerne inden ghou".⁴ Dat de Gouw niet eerder vermeld wordt, wil niet zeggen dat de naam niet eerder bestond. Actes uit de 14de eeuw zijn schaars in Hoorn. De Gouw is juist een van de oudste topografische namen van Hoorn. Veelal wordt verondersteld dat de straat de Gouw genoemd is naar een water met de naam Gouw dat door deze straat stroomde. Dit is gebaseerd op de kroniek van Velius. Hij schrijft dat Hoorn is ontstaan aan een veenriviertje de Gouw of Tocht. Merkwaardig is dat in geen enkele bron van vóór Velius' tijd dit water de Gouw wordt genoemd. De naam Gouw werd in de 14de en 15de eeuw wel gebruikt voor het gebied aan weerszijden van de huidige straten Gouw en Nieuwstraat. Jan de Bruin wijst erop dat de oorspronkelijke betekenis van het woord Gouw niet zozeer een water is, alswel een dorpsweg.⁵ De Bruin oppert dat aan deze dorpsweg misschien wel de oudste huizen van Hoorn stonden. Archeologisch wordt deze hypothese vooralsnog niet ondersteund. De oudste huizen zijn opgegraven aan de kop van het Grote Noord en het West. Wel moet hierbij worden opgemerkt dat nog nauwelijks opgravingen hebben plaatsgevonden op terreinen aan de Gouw, Nieuwstraat, Kerkplein of Kerkstraat.

Afbeelding 3. Stadsplattegrond van Van Deventer uit ca. 1560 met uitsnede onderzoeksgebied

4 OAH inv.nr. 783 (reg.nr. 41)

5 De Bruin 2007

De naam Nieuwsteeg komt voor het eerst in de bronnen voor in 1434. In een acte uit dat jaar is sprake van een erf "an die zuyt side vander nuwer stege".⁶ In het al eerder vermelde schotboek van omstreeks 1430 komt de naam nog niet voor. Kennelijk was de Nieuwsteeg in 1434 echt een nieuwe steeg. Dit geeft een aanwijzing voor de datering van de bewoning in het gebied ten noorden van de Nieuwsteeg. De naam Nieuwstraat is een stuk jonger. Deze is ontstaan na overwelving van het water vanaf de Grote Kerk tot aan de Blauwe Steen (hoek Gouw en Nieuwstraat) in 1561.⁷ De Ramen is genoemd naar de ramen die daar stonden ten behoeve van de lakennijverheid. Het was aanvankelijk niet een straat, maar een omsloten terrein waar doorheen een water stroomde. Dit is goed op een aantal oude stadsplattegronden te zien.

2.2.2 Stadsplattegronden

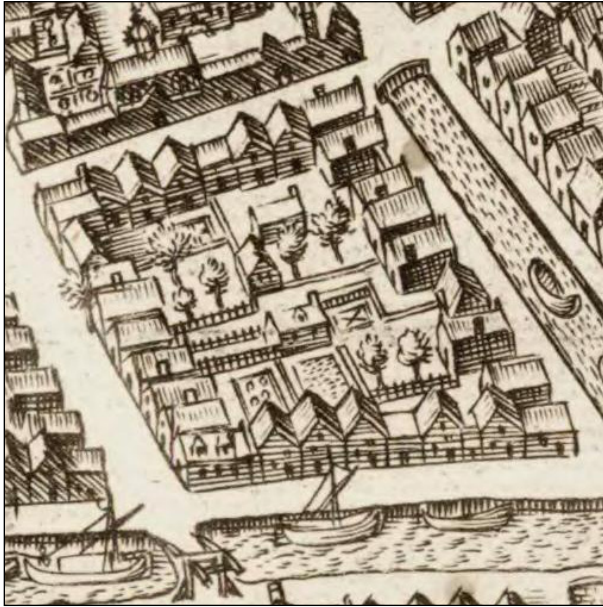
Op de oudste kaart van Hoorn van Van Deventer uit circa 1560 is te zien dat de Gouw, Nieuwsteeg en Gedempte Turfhaven (Wortelvesten) volledig zijn bebouwd (afbeelding 3). Het tussenliggende gebied wordt als open terrein weergegeven. Door de Gouw, Gedempte Turfhaven en Ramen stroomt nog water. Op de volgende kaart uit ongeveer 1582, uitgegeven door Lodovico Guicciardini, is de situatie drastisch veranderd (geen afbeelding). De Ramen (nog steeds een open water) is bebouwd geraakt. Op de erven achter de bebouwing aan de straten staan enkele huisjes weergegeven. Op de kaart uit 1596 van Paulus Utenwael is de situatie weinig veranderd ten opzichte van de kaart van Guicciardini (afbeelding 4). Het voornaamste verschil is dat het water van de Gouw is overwelfd. Volgens Velius is dit in 1584 gebeurd. Enkele jaren daarvoor was de Wortelvesten (Gedempte Turfhaven) in verbinding met zee gebracht waardoor het niet meer mogelijk was met boten over de Gouw richting de Nieuwstraat te varen.

De kaart van Velius uit 1615 is de eerste kaart waarop de huizen nauwkeurig zijn weergegeven (afbeelding 5). De Ramen is inmiddels gedempt en beplant met bomen. Velius meldt dat dit in 1596 heeft plaatsgevonden. Stonden op de kaarten van Guicciardini en Utenwael nog maar enkele gebouwtjes weergegeven binnen het tussenliggende gebied, nu zijn het er bijna 50. Deze waren te bereiken vanaf de Wortelvesten via een straatje dat in de 18de eeuw het Arminiaanse Glop genoemd werd. Op de kadasterkaart van 1823 heet dit straatje eenvoudig het Glop. De overige gebouwen waren via stegen vanaf de Ramen te bereiken. Uit de oriëntatie van de gebouwen valt af te leiden dat er minimaal vijf stegen zijn geweest. In het verpondingskohier van 1733 wordt een van deze stegen bij naam genoemd: de Pauwspoort. Vermoedelijk is dit de steeg die tegenwoordig het Arminiaanse Glop wordt genoemd en via welke het opgravingsterrein te bereiken was (afbeelding 2). Op de kaart van Blaeu die uitgegeven is in 1648, maar het stadsbeeld omstreeks 1630 weergeeft, is weinig veranderd ten opzichte van de kaart van Velius (afbeelding 6). Deze kaart is dan ook grotendeels op de kaart van Velius gebaseerd.

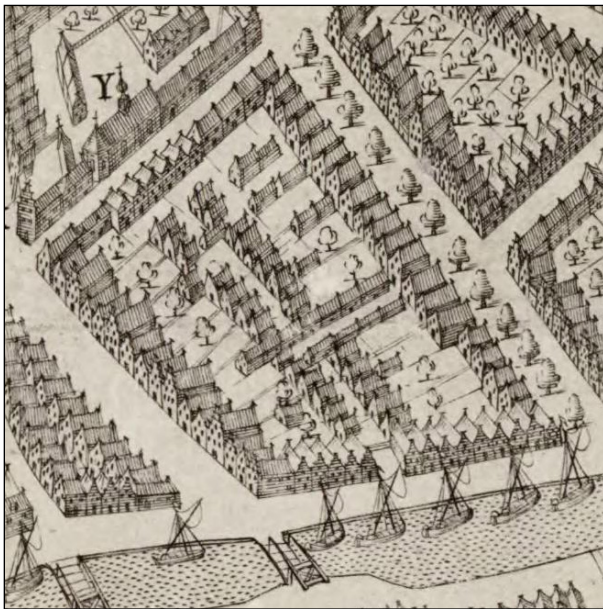
Helaas ontbreken uit de periode tot 1823 nauwkeurige kaarten. Uit 1743 dateert een kaart van Tirion waarop alleen de belangrijke gebouwen staan weergegeven (afb. 7). Op deze kaart is een opvallend kenmerk van het onderzoeksgebied te zien, namelijk de aanwezigheid van drie schuilkerken: de Lutherse Kerk, de Doopsgezinde Kerk en de Remonstrantse Kerk. Uit 1794 dateert een kaart van Doesjan (afb. 8). Ook deze kaart blinkt niet uit in nauwkeurigheid, maar geeft wel de drie (schuil)kerken weer. Aan de Ramen staat de Lutherse Kerk, daarachter de Mennonieten Kerk (=Doopsgezinde Kerk) en aan het Arminiaanse Glop (het glop uitkomend op de Wortelvesten) de Remonstrantse Kerk.

6 OAH inv.nr. 808 (reg.nr. 323)

7 Velius 1740, 286

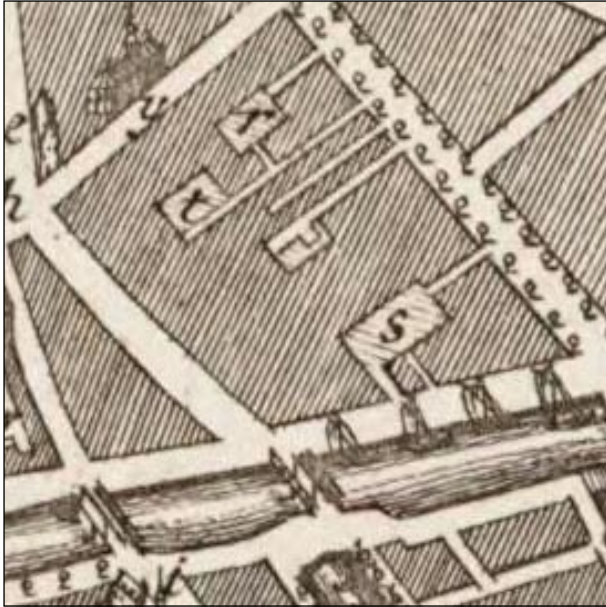
Afbeelding 4
Detail van de stadsplattegrond van Utenwael uit 1596. Links de Gouw (overwelfd), onder de Turfhaven, rechts de Ramen (met water) en boven de Nieuwsteeg. De Ramen is volledig bebouwd, in tegenstelling tot op de stadsplattegrond van Van Deventer uit 1560 (afbeelding 3)

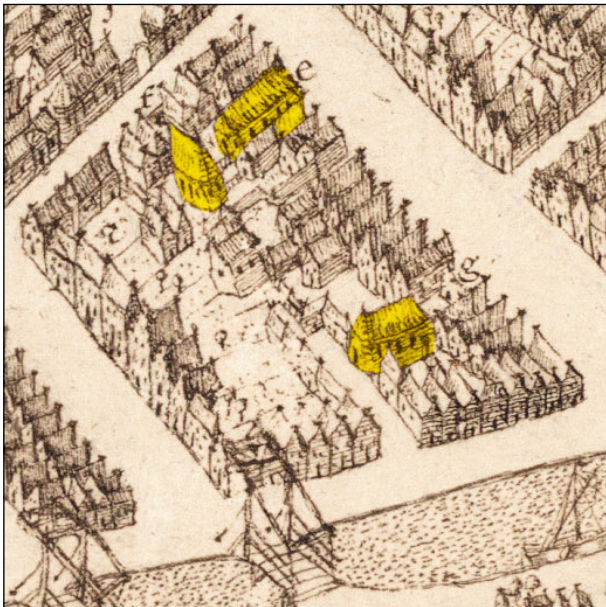
Afbeelding 5
Detail van de stadsplattegrond van Velius uit 1615. Links de Gouw, onder de Turfhaven, rechts de Ramen (gedempt) en boven de Nieuwsteeg. De Ramen is gedempt en beplant met bomen. Langs stegen vanaf de Ramen en de Turfhaven zijn veel huizen verschenen.

Afbeelding 6
Detail van de stadsplattegrond van Blaeu uit 1648. Links de Gouw, onder de Turfhaven, rechts de Ramen (gedempt) en boven de Nieuwsteeg.

Afbeelding 7
 Detail van de stadsplattegrond van Tirion uit 1743. Links de Gouw, onder de Turfhaven, rechts de Ramen (gedempt) en boven de Nieuwsteeg.
 r = Lutherse Kerk
 t = Doopsgezinde Kerk
 geen letter = Collegianten
 s = Remonstrantse Kerk

Afbeelding 8
 Detail van de stadsplattegrond van Doesjan uit 1794. Links de Gouw, onder de Turfhaven, rechts de Ramen (gedempt) en boven de Nieuwsteeg.
 Weergegeven zijn de Lutherse Kerk, de Mennonieten Kerk en de Remonstrantse Kerk.

Afbeelding 9
 Detail van de kadastrakaart uit 1823.
 In lichtblauw is de Lutherse Kerk aan de Ramen weergegeven.
 De onderzoekslocatie ligt binnen de rode cirkel.

2.2.3 Schuilkerken

Ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden was de enige officiële kerk de calvinistische Gereformeerde Kerk. Andere religieuze gezindten zagen zich genooddaakt bijeen te komen in schuilkerken. Dit waren gebouwen die van de buitenkant niet als kerk te herkennen waren. Vaak stonden ze wat achteraf. Ze werden van overheidswege getolereerd en konden zich geleidelijk meer naar buiten toe profileren. In Hoorn waren diverse schuilkerken. We bespreken hier alleen de gemeenschappen die in het gebied tussen de Ramen, Nieuwsteeg, Gouw en Gedempte Turfhaven hun godsdienst uitoefenden.

- Remonstranten (Arminianen)

De Remonstranten noemden zich aanvankelijk Arminianen, genoemd naar Jacobus Arminius (1560-1609). Arminius was een fel tegenstander van de leer van predestinatie, zoals die aangehangen werd door de calvinisten (de officiële godsdienst). In 1610 formuleerden een aantal predikanten de vijf artikelen van de remonstranten. Vanaf dat moment werden de Arminianen geleidelijk de Remonstranten genoemd. Het bestaan van het Arminiaanse Glop toont aan dat begin 17de eeuw al een Remonstrantse schuilkerk aanwezig moet zijn geweest. Renckens localiseert de Arminiaanse schuilkerk achter de huizen ergens halverwege de Ramen op basis van de kaart van Tirion uit 1743.⁸ Dit is waarschijnlijk niet juist. Op de kaart van Tirion staan de Remonstranten aan het Arminiaanse Glop (het glop aan de Wortelvesten) weergegeven en op die locatie hebben ze vanaf het begin gezeten. Uit het verpondingsregister van 1733 blijkt dat ze één huis en negen woningen bezitten. Deze woningen zijn vermoedelijk de op de kaart van Velius en de kaart van Blaeu weergegeven rij huizen waarnaar het Arminiaanse Glop leidt.

- Collegianten ('Rijnsburgers')

De Collegianten vormden een vrijzinnige stroming binnen het protestantisme, die ontstond tijdens de Remonstrantse twisten in de eerste helft van de 17de eeuw. Vanaf wanneer zij in Hoorn een eigen gemeenschap hadden is niet bekend. De oudste vermelding is te vinden in het verpondingsregister van 1733. Ze blijken twee huizen te bezitten in de steeg die toen de Pauws-poort werd genoemd. Dit is het huidige Arminiaanse Glop aan de Ramen. Op de kaart van Tirion uit 1743 staat een terrein weergegeven (het terrein waar Renckens de Arminianen localiseert) zonder verklaring erbij. Vermoedelijk hielden zij daar hun bijeenkomsten. Eind 18de eeuw bestonden ze nog altijd als afzonderlijke gemeente. Uiterdijk haalt een aantekening aan van diaken Klaas Messchaert (geb. 1777, diaken 1806-1852) die een aardig beeld geeft van de bijeenkomsten: "In mijn vroege jeugd, toen hier nog zes leeraren waren, zoogenaamde liefde predikers uit de broeders, kooplieden en mensen van bedrijf, hield men in de wintermaanden, inzonderheid des zondagsmorgens, daartoe opzettelijke openlijke oefeningen, onder toezicht der leeraren. De eene spreker was opgedragen van vooraf bepaalde teksten de verklaring, de andere, de toepassing, te geven, bij afwisseling, terwijl tusschenbeide liederen van Camphuizen gezonden werden. De woensdagsavonds werd er in het collegie of in de vergadering der collegianten, gepredikt in de Ramen, thans eene diaconieschool voor meisjes."⁹ Eind 18de eeuw zijn de collegianten opgegaan in de remonstranten en doopsgezinden (veel collegianten waren al lid van een van beide kerkgenootschappen).

⁸ Renckens 1978

⁹ Uiterdijk 1913-1915 (heruitgave 1996) noot 2, 11

- Lutheranen

In 1631 namen de Lutherse een eigen gebouw in gebruik als kerk. Dit was waarschijnlijk één van de gebouwen die op de kaarten van Velius en Blaeu staan weergegeven achter de huizen waar nu de Lutherse Kerk staat. In het verpondingskohier van 1733 staat de 'Luytersen Tempel' vermeld. Daarnaast blijken de Lutherse nog drie huizen en zes huisjes te bezitten. Op de kaart van Tirion uit 1743 is de locatie van de Lutherse Kerk weergegeven. In 1763 werd het gebouw afgebroken, evenals enkele gebouwen aan de Ramen. Er werd een nieuw gebouw aan de Ramen neergezet dat in 1769 in gebruik werd genomen. Dit gebouw is te zien op de kaart van Doesjan uit 1794. De Lutherse Kerk staat er nog steeds en wordt nog altijd als zodanig gebruikt. De steeg naast de kerk heet de Tempelsteeg.

- Doopsgezinden (Mennonieten)

De Mennonieten of Mennisten zijn genoemd naar Menno Simonsz. (1496-1561) die de grondlegger van de doopsgezinden was. De geschiedenis van de doopsgezinden in Hoorn is er één van onenigheid, afsplitsing en hereniging. In totaal zouden er in Hoorn in de 18de eeuw wel dertien doopsgezinde kerkgenootschappen geweest zijn.¹⁰ Uiterdijk noemt in een van zijn artikelen acht van deze gemeenschappen.¹¹ De voornaamste waren de Waterlandse en de Friese gemeente, genoemd naar de herkomst van de eerste doopsgezinden die de gemeentes in Hoorn begonnen. Vanaf 1723 waren dit de enige twee doopsgezinde gemeenten in Hoorn. De Friese gemeente was meer behoudend in de leer. Zij kwamen bijeen in een gebouw tussen de Peperstraat en het Gerritsland. In een huis achter de Ramen zat de Waterlandse gemeente. In het verpondingskohier van 1733 wordt hun gebouw de 'Waterlants Tempel' genoemd. Het aantal leden van de verschillende gemeenten nam gedurende de 17de en met name de 18de eeuw gestaag af. Eind 17de eeuw zouden er in totaal ongeveer 400 doopsgezinden in Hoorn geweest zijn. In 1747 waren dat er nog maar 212.¹² In dat jaar werden de Friese en de Waterlandse gemeente na de nodige strubbelingen samengevoegd tot één gemeente. Het kerkgebouw waarvan de ingang aan de Nieuwsteeg lag, bleef in gebruik tot 1800. Om financiële redenen zagen de doopsgezinden zich genoodzaakt het gebouw te laten slopen. De locatie staat weergegeven op de kaart van Tirion uit 1743. Het gebouw was waarschijnlijk zowel via een steeg vanuit de Ramen als een steeg vanuit de Nieuwsteeg te bereiken.

10 Uiterdijk 1913-1915 (heruitgave 1996), 4

11 Ibidem 4

12 Ibidem 13

3 Opzet en doel van het onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

In de Programma van Eisen (PvE) is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij de opgraving en de uitwerking hebben gefungeerd. Dit standaardrapport tracht antwoord op deze vragen te geven.

- Wanneer is dit deel van Hoorn bewoond geraakt?
- Is op basis van het vondstmateriaal iets over de sociale status en/of beroep van de opeenvolgende bewoners te zeggen?
- Klopt het dat op het terrein bebouwing is geweest in de 17de en 18de eeuw zoals op kaarten uit die periode valt te zien?
- Is het oorspronkelijke veenpakket nog aanwezig en bevinden zich op het terrein prestedelijke kavelsloten?

Vanwege de beperkte omvang van het terrein werden gedetailleerdere onderzoeksvragen niet zinvol geacht.

3.2 Methode

Bij de opgraving was een aantal beperkende factoren aanwezig waardoor geen ideale onderzoeksstrategie kon worden toegepast. Het onderzoeksareaal was erg klein van omvang (ca. 92 m²), de locatie was slechts te bereiken met een zeer kleine graafmachine (1,2 tons graafmachine), in de noordoosthoek van het terrein bevond zich een grote verstoring (gesaneerde olietanker?), er moest een vluchtweg worden vrijgehouden voor de winkel aan

Afbeelding 10 Het opgravingsterrein bij aanvang van het onderzoek

de Gouw en tot slot was het dusdanig slecht weer dat de opgraving een paar keer stil gelegd moest worden omdat verder werken niet zinvol was.

Het terrein is door middel van twee werkputten opgegraven: één in het noordelijke deel van het terrein (werkput 1) en één in het zuidelijke deel van het terrein (werkput 2). Het bleek niet mogelijk de werkputten volledig tot op de natuurlijke ondergrond te verdiepen. Het maaiveld bevond zich niet op ca. +0.30 NAP, zoals in het PvE was gesteld, maar op ca. +0.80 NAP. De natuurlijke ondergrond (kleilaag) lag op ongeveer -2.00 à -2.20 NAP. Dit betekent dat tot 3 meter diep gegraven moest worden en dat was met de ingezette graafmachine niet mogelijk. Het diepste vlak is daardoor niet adequaat vastgelegd

De sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20. Van alle sporen is de NAP-diepte gemeten en zijn foto's genomen. Indien nodig zijn sporen gecoupeerd.

Het vondstmateriaal is zoveel mogelijk per spoor verzameld. De vlakken en stort zijn afgezocht met metaaldetector en dit heeft een klein aantal metalen voorwerpen opgeleverd.

Bij de uitwerking zijn de keramiek en het glas beschreven volgens het classificatiesysteem voor laat- en postmiddeleeuws aardewerk en glas (het 'Deventer-systeem').

3.3 Beperkingen

Voor de volledigheid van de rapportage en in het belang van een juiste interpretatie van de aangetroffen sporen kan niet worden verzwegen dat het terrein in 2000 door 'schatgravers' is bezocht op zoek naar beerputten en -kuilen. Dit was bij aanvang van het onderzoek niet bekend. Eén van hen was bereid verslag te doen van de aangetroffen sporen en vondstmateriaal. In het belang van het onderzoek is deze informatie voor zover mogelijk bij de uitwerking betrokken.

Afbeelding 11. Eén van de beperkingen: verdiepen met een kleine graafmachine

4 Resultaten

4.1 Inleiding

In dit gedeelte van de rapportage worden de resultaten van het archeologisch onderzoek weergegeven. Allereerst worden de sporen per fase beschreven. Hierbij wordt alleen vondstmateriaal behandeld voor zover dit van belang is voor de datering of interpretatie van het desbetreffende spoor.

Op basis van de sporen en het vondstmateriaal kan een eenvoudige indeling in drie fasen gemaakt worden. Fase 1 betreft het prestedelijke gebruik, fase 2 de oudste bebouwing en fase 3 alle sporen na afbraak van die bebouwing tot heden.

4.2 Sporen

4.2.1 Fase 1

Op het terrein was een prestedelijke kavelsloot (S11) in oost-west-richting aanwezig. Deze bevond zich precies op de perceelsgrens tussen Gouw 15 en Gouw 17. De sloot kon vanwege de diepte alleen worden vastgesteld en niet op tekening worden vastgelegd. De sloot was in de natuurlijke klei (bovenzijde ca. -2,00 NAP) ingegraven tot een maximale diepte van -2,64 NAP. Uit de sloot is een kleine hoeveelheid vondstmateriaal verzameld dat gedateerd kan worden in de tweede helft van de 14de eeuw en mogelijk eerste kwart 15de eeuw. Hieruit kunnen we concluderen dat de sloot omstreeks 1400/1425 is gedempt. Dit hangt vermoedelijk samen met verdichting van de bebouwing in het gebied in die periode.

4.2.2 Fase 2

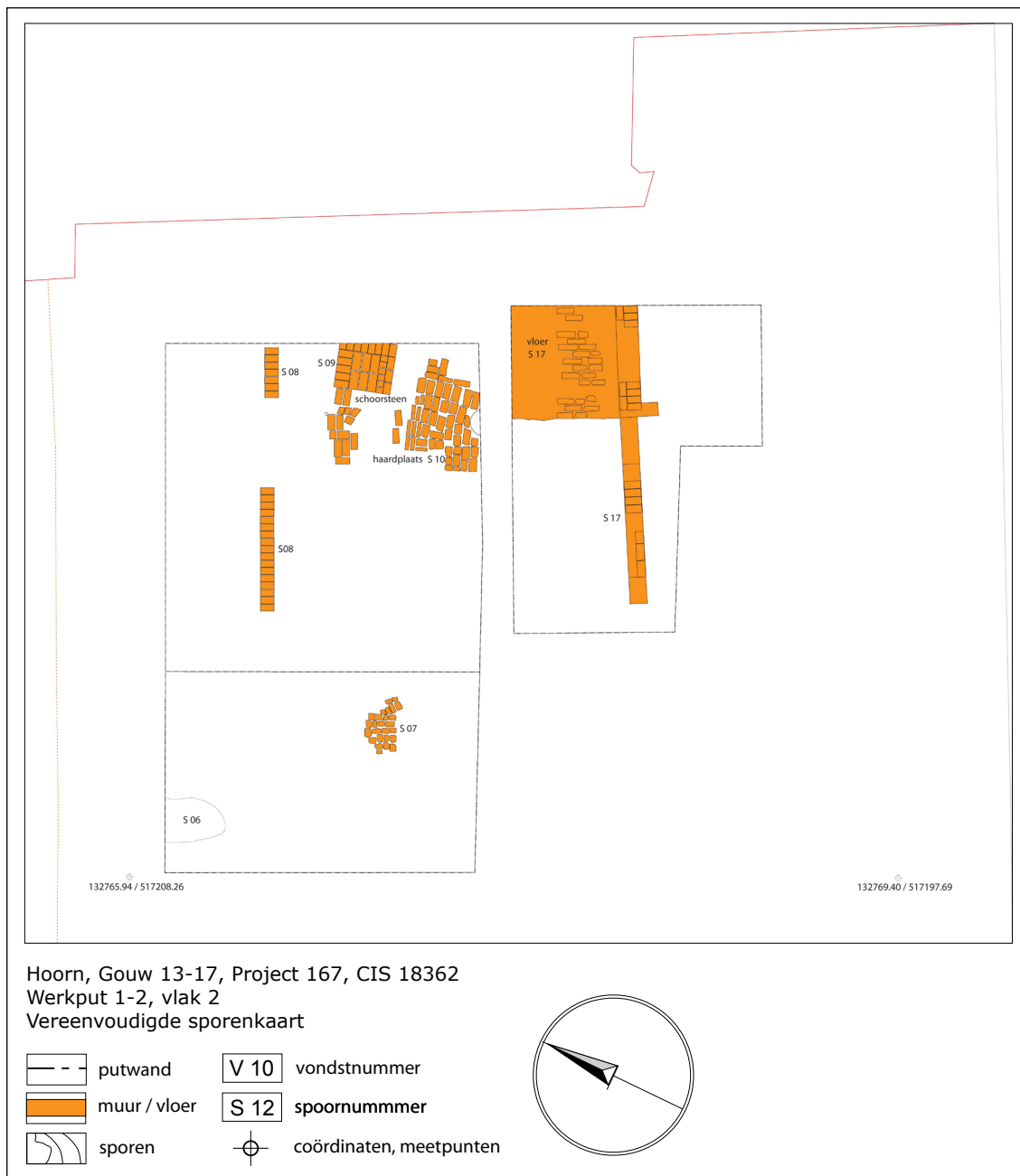
Tot fase 2 worden de sporen gerekend die dateren uit de periode na demping van de sloot en daarmee samenhangende eerste ophoging van het terrein tot aan de sloop van het eerste gebouw op het terrein (afb. 12)

Een grote mestkuil kon vanwege de diepte waarop deze lag slechts beperkt worden opgegraven. De kuil bevatte rood- en witbakkend aardewerk uit de periode 1525-1575. Dit geeft een postquem-datering voor de bebouwing op het terrein. Slechts één product uit de kuil is archeologisch compleet, namelijk een bakpan van witbakkend aardewerk. Het type (w-bak-5) is kenmerkend voor de 16de eeuw.

Tot deze fase behoren verder de sporen van een gebouw: een voormuur (S08), een achtermuur (S17), een vloertje (S18), een hardplaats (S10) en een functie van een schoorsteen (S09).

De voormuur (S008) bestond uit slechts twee lagen rode bakstenen die met klei op elkaar waren gestapeld (afb. 16). De muur kon over een afstand van circa 4 meter gevolgd worden. De bovenkant van het spoor lag op ongeveer -0,80 NAP.

De achtermuur (S17) was veel dieper gefundeerd van de voormuur (afb. 17). Deze muur bestond uit 10 lagen bakstenen en was in een kruisverband gemetseld. De bovenkant lag op -0,60 NAP. De muur kon over een lengte van ruim 4 meter worden blootgelegd. Helaas was het vanwege de instabiele putwanden niet mogelijk deze goed te onderzoeken. Wel kon worden vastgesteld dat de muur uit twee gedeeltes bestond. Het westelijke gedeelte was gemetseld

Afbeelding 12. Vereenvoudigde sporenkaart fase 2 (schaal 1:100)

met bakstenen van 23 x 12 x 5 en het oostelijke gedeelte met bakstenen van 19 x 9 x 4,5. Op de grens tussen beide was een soort poer aanwezig.

Ten noorden van de achtermuur lag een vloertje van hardgebakken gele bakstenen (19 x 9,5 x 4). Deze waren gelegd op een pakket schelpengruis van ongeveer 10 cm dikte. De vloer lag op -0,70 NAP (afb. 17)

De haardplaats (S010) lag precies in het midden van het gebouw (tussen de voor- en achtermuur) en bestond uit bakstenen en baksteenbrokken van diverse formaten (afb. 13-14). Een gedeelte van de bakstenen was op hun kant geplaatst. Naast de haardplaats was een grijze aspot ingegraven (afb. 18). De pot stamt globaal uit de periode 1450-1550 en is moeilijk nauwkeuriger te dateren. De haardplaats lag op een diepte van -0,70 tot -0,80 NAP.

Afbeelding 13. Fundatie van schoorsteen S09 (links) en hardplaats S10 (rechts), gezien vanuit het westen

Afbeelding 14. Hardplaats S10 (links) met geheel links een aspot van grijsbakkend aardewerk en schoorsteenfundatie S09 (rechts), gezien vanuit het oosten

Afbeelding 15. Achtermuur S17, gezien vanuit het zuiden

Afbeelding 16. Voormuur (S08), gezien vanuit het westen

Afbeelding 17. Achtermuur S17 (rechts) met aansluitende vloer S18 (links op achtergrond), gezien vanuit het westen

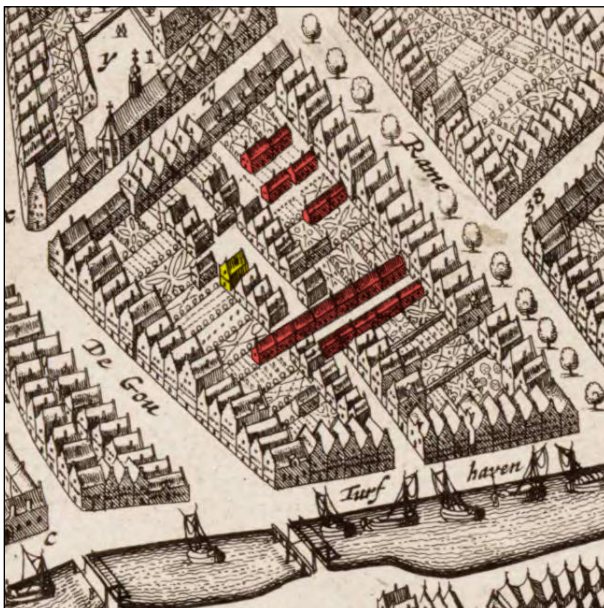
Afbeelding 18. Aspot van grijsbakkend aardewerk gevonden bij haardplaats S10

De functie van de schoorsteen (S09) lag vlak naast de dit spoor. Het betrof een gemetselde constructie van 5 lagen bakstenen onderheid met palen. De bakstenen maten 21 x 11 x 5 en 24 x 12 x 5.

Op basis van de baksteenformaten en het vondstmateriaal kan het gebouw worden gedateerd omstreeks 1575. Uit de geringe fundering van de voormuur en de aanwezigheid van een vrije haard midden in het gebouw valt af te leiden dat de opbouw van hout is geweest. Waarschijnlijk heeft het gebouw een zolder gehad waardoor een schoorsteen noodzakelijk was. De breedte van het gebouw (buitenmaat) was 5,30 meter. Uitgaande van een verhouding

van 1:2 kan een lengte van 10 à 11 meter worden verondersteld. De omvang van het gebouw komt goed overeen met het beeld dat naar voren komt uit de plattegronden van Velius en Blaeu zoals besproken bij de historische context (afb. 19).

Ten westen van dit huis zijn in 2000 door schatgravers nog twee huizen aangetroffen (het gedeelte van het terrein dat niet bedreigd werd door bebouwing en zodoende niet is onderzocht). Beide huizen hadden vermoedelijk ongeveer dezelfde afmetingen als het officieel opgegraven huis. In beide was aan de westkant een vrije haardplaats aanwezig. Volgens de opgravers dateerden de panden omstreeks 1600. Binnen de panden werd behalve wat 17de eeuws aardewerk nauwelijks vondstmateriaal aangetroffen. Op de kaarten van Velius en Blaeu zijn de panden te zien.

Afbeelding 18
Detail van de stadsplattegrond van Blaeu uit 1648.

In geel is het huis geaccentueerd dat vermoedelijk is opgegraven. In rood zijn de huizen geaccentueerd die aan de diverse stegen vanaf de Ramen gesitueerd waren. Het opgegraven huis was via één van deze stegen te bereiken.

4.2.3 Fase 3

Het beeld van de bebouwing op het terrein in de 17de en 18de eeuw is incompleet. De meeste sporen bleken niet behouden te zijn gebleven in de bodem (afb. 21).

Een klein restant van een vloertje of straatje was opgebouwd uit baksteenbrokken en lag op +0,05 NAP (S007). Op dezelfde locatie bevond zich iets hoger (op +0,13 tot +0,21 NAP) de restanten van een plavuizen vloer. Als vleilaag onder de vloer was geel zand aanwezig. De plavuizen dateren uit de 17de eeuw (11½ x 11½ x 2½). Een gedeelte van de vloer was verstoord door een afvalkuil met materiaal uit de 18de eeuw (S04). De plavuizen vloer heeft ongetwijfeld inpandig in een gebouw/schuur gelegen, maar hier zijn geen sporen van teruggevonden.

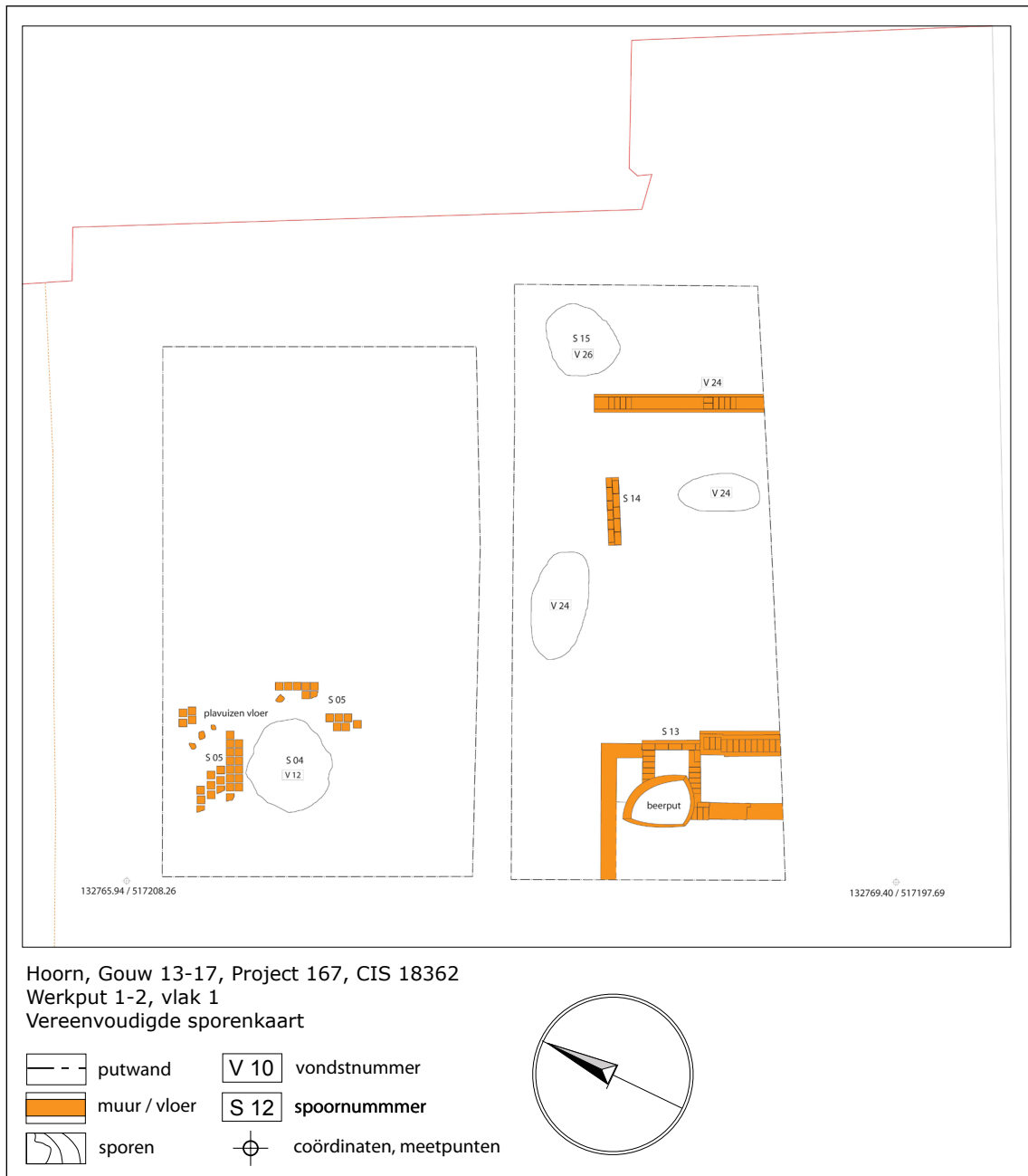
Op het aangrenzende perceel waren wel sporen van bebouwing aanwezig. Een noord-zuid-georiënteerde muur was opgebouwd uit 9 lagen bakstenen die in kruisverband gemetseld waren (afb. 20). De bovenkant van de muur lag op +0,41 NAP. De muur had aan beide zijden één vertanding. Op basis van het baksteenformaat (18 x 8 x 3½) en de stratigrafische positie kan een datering in de 17de eeuw worden verondersteld.

Een klein muurtje (S14) haaks op muur S004 was opgebouwd uit slechts drie lagen bakstenen. De bovenkant lag op -0,06 NAP. Het baksteenformaat was iets groter dan van muur S04, namelijk 19x9x3½. De lengte waarover het muurtje kon worden vastgesteld was slechts ongeveer een meter. Er lijkt geen samenhang met muur S04 te zijn.

Geheel in de zuidwesthoek van werkput 2 was een ronde beerput met koepel aanwezig. Deze maakte onderdeel uit van een gebouw, maar de precieze structuur kon niet worden onderzocht

Afbeelding 20. Muur S12, gezien vanuit het westen

Afbeelding 21. Vereenvoudigde sporenkaart fase 3 (schaal 1:100)

omdat deze buiten het op te graven areaal viel. De berput had inwendig een diameter van 1,60 meter en een diepte van 2,00 meter. De bodem bestond uit houten planken. In 2000 is de put door schatgravers gelegegd. Onderin de put restte slechts een restant beer. Uit enkele keramiekfragmenten hieruit kan worden geconcludeerd dat de put tot in de 19de eeuw in gebruik is gebleven. Aldus een van de opgravers zou de put aangelegd zijn omstreeks 1630 en in de 18de eeuw gelegegd en voorzien van een nieuwe koepel. Uit het restant beer is een monster voor botanische analyse genomen. De resultaten staan in bijlage 4.

Tot deze fase behoren verder enkele afvalkuilen en afvalstorten, variërend in datering van de 17de tot en met de late 19de eeuw.

Afbeelding 22. Beerput S13, gezien vanuit het noorden

Afbeelding 22. Beerput S13, gezien vanuit het oosten

Afbeelding 22. Beerput S13 inwendig, gezien vanuit het oosten

Op het terrein zijn in 2000 door bovengenoemde gravers drie beerkuilen en een waterput aangetroffen. Hiervan waren geen sporen meer aanwezig.

Beerkuil 1 was opgebouwd uit planken. Opmerkelijk is dat de kuil ook aan de bovenkant was afgedekt met planken, vermoedelijk als stankafsluiting. In de kuil werden drie majolicaborden aangetroffen. Het eerste bord was voorzien van een noppenrand en op de spiegel van een ooievaar (afb. 23). Een tweede majolicabord had een blauw fond met op de spiegel een springende haas en een aigretterand. Een derde bord had een blauwe beschildering met Wan-Li rand en op de spiegel een rozet. Naast majolica leverde de kuil fragmenten van steengoedkannen uit Westerwald en twee roodbakkende pispotten op. De meest bijzondere vondst was een roodbakkend grabbelbakje. Centraal op het bakje staat een bloem met aan weerszijden twee vogels en daarboven twee in elkaar verstrengelde handen. Het bakje had oorspronkelijk drie oren waarvan er nog één rest. De kuil valt te dateren in de eerste helft van de 17de eeuw.

Beerkuil 2 was net als de vorige beerkuil voorzien van houten planken. De kuil bevatte twee roodbakkende grapes, een groen geglazuurde bakpan, fragmenten van majolicaborden, een tinnen lepel en een fragment van een tinnen gordelsluiting en enkele fragmenten hout. De kuil dateert uit het laatste kwart van de 16de eeuw.

Beerkuil 3 bevatte weinig vondstmateriaal: een roodbakkende grape en een leren schoen. De kuil dateert vermoedelijk uit de 16de eeuw.

De waterput was opgebouwd uit gele ijsselsteentjes en had een diepte van ongeveer 4 meter en een diameter van 1.30 meter. In de put werd porselein, industriële keramiek, steengoed, faience, majolica en glas aangetroffen. Tot het porselein behoorde een groot bord uit de Wan-Li-periode (1580-1644), een groot bord uit de Kang Xi-periode (1660-1720) en een fragment van een kandelaar. De industriële keramiek omvatte een bord en een theepot. De vondsten van steengoed betroffen vijf mineraalwaterkruiken. Twee kannen waren van faience. De ene kan werd als Delfts geïdentificeerd en de ander als Italiaans/Frans. De majolica tot slot werd gevormd door een fragmentarisch bewaard gebleven bord met op de spiegel een haas. Naast keramiek werd een glazen fles met lange hals aangetroffen. Het meeste vondstmateriaal dateert uit de 18de eeuw met enkele oudere stukken uit de 17de eeuw. De demping kan gedateerd worden omstreeks 1800.

Afbeelding 23. Majolicabord met ooievaar en noppenrand

4.3 Vondstmateriaal

4.3.1 Keramiek

In dit hoofdstuk wordt uitsluitend de keramiek besproken die bij de officiële opgraving is aangetroffen. Het materiaal dat in 2000 is gevonden, staat slechts genoemd bij de bespreking van de sporen (paragraaf 4.2).

Fase 1

Uit fase 1 dateert slechts één context met een kleine hoeveelheid vondstmateriaal. Het betreft sloot S11, een pre-stedelijke kavelsloot. De hoeveelheid keramiek is te klein om betrouwbare uitspraken over de verhoudingen van de verschillende materiaalcategorieën en vormen te kunnen doen. Slechts 22 fragmenten zijn verzameld die hebben toebehoord aan een minimum aantal exemplaren van 8. Wel is op basis van het materiaal de demping van de sloot te dateren omstreeks 1400.

Steengoed

Steengoed uit fase 1 is nauwelijks aanwezig. In totaal zijn slechts twee fragmenten gevonden die beide te dateren zijn omstreeks 1375-1425. Eén van de fragmenten is afkomstig van een slanke kan met asglazuur. De wand is voorzien van appliques waarvan één de vorm heeft van een gezichtje (afb. 24). Mogelijk is de kan geproduceerd in Noord-Duitsland / Saksen, met als belangrijkste productieplaats Waldenburg.¹³

Grijsbakkend aardewerk

Eén wandfragment van grijsbakkend aardewerk is afkomstig van een grote pot of kan.

Roodbakkend aardewerk

Het meeste vondstmateriaal uit deze fase behoort tot het roodbakkend aardewerk. Een kom met ingesnoerde hals (r-kom-17) en een pot op standlobben en met manchetrand (r-pot-21) zijn kenmerkend voor de tweede helft van de 14de eeuw. Ook de bakpannen met afgeplatte rand (r-bak-15) zijn typerend voor deze periode. Andere types zijn de bakpan met omgeslagen rand (r-bak-1) en de grape met onverdikte rand (r-gra-2).

Fase 2

Tot fase 2 wordt het vondstmateriaal gerekend dat dateert uit de 16de eeuw tot aan de afbraak van het eerste gebouw op het terrein. De afbraak is moeilijk precies te dateren. Op basis van het vondstmateriaal lijkt een datering van afbraak in het eerste kwart van de 17de eeuw aannemelijk. In totaal behoren 111 fragmenten tot deze fase die hebben toebehoord aan een minimaal aantal exemplaren van 44. Verreweg de grootste categorie is roodbakkend aardewerk (MAE 31), gevolgd door witbakkend aardewerk (MAE 8). De andere materiaalcategorieën zijn met slechts enkele exemplaren vertegenwoordigd.

Afbeelding 24. Applique in de vorm van een gezichtje op een steengoedkan (028-C01, cat.nr. 1)

13 Gaimster 1997, 69 en 279.

Steengoed 2

Uit de ophogingslaag die direct voorafgaand aan de bouw van het huis op het terrein is opgeworpen, komt een fragment van een snelle uit Siegburg. Op het fragment is een gedeelte van een wapenschild met klimmende leeuw zichtbaar. De snelle dateert uit het derde kwart van de 16de eeuw. Verder is slechts één ander fragment van steengoed gevonden.

Grijsbakkend aardewerk

Een grote pot van grijsbakkend aardewerk is gebruikt als aspot bij haardplaats S010. De bovenkant van de pot ontbreekt waardoor het type niet is vast te stellen. Grijsbakkende voorraad- en aspotten komen in deze regio voor tot ongeveer 1550. De context van de pot (een gebouw uit de periode 1575-1625) is zeer laat in tijd. Kennelijk is een oude pot gebruikt. De bovenkant is vervolgens van de pot geslagen waardoor een grote 'container' voor de as van de haard werd verkregen.

Roodbakkend aardewerk

Alle types van roodbakkend aardewerk zijn kenmerkend voor de 16de eeuw. Onder de bakpannen komen naast de eenvoudige omgeslagen rand (r-bak-1) bakpannen met korte kraagrand en korte manchetrans voor (r-bak-4 en r-bak-5). Borden van het type r-bor-6 met groene spiegel dateren uit de periode 1525-1575. In de 16de eeuw verschijnen naast de ronde vuurstolp (r-vst-1) halfronde vuurstolpen met platte achterzijde (r-vst-6). Beide zijn aanwezig. Andere vormen zijn grapes, kommen, koppen, lekschalen, pispotten, testen en vetvangers. Een volledig overzicht staat in de tabel hieronder.

type	aantal fragmenten	MAE
r-bak-1	1	1
r-bak-4	2	2
r-bak-5	1	1
r-bak-17	1	1
r-bor-6	6	3
r-gra-8	1	1
r-gra-34	17	2
r-gra-89	1	1
r-gra-	15	4
r-kan-	1	1
r-kom-35	1	1
r-kop-2	1	1
r-lek-1	4	3
r-lek-	1	1
r-pis-5	1	1
r-pis-	1	1
r-tes-5	1	1
r-vet-1	2	1
r-vst-1	1	1
r-vst-6	2	1
r-	32	2
totaal	93	31

Afbeelding 25. Romp van een beestje van witbakkend aardewerk (029-C02, cat.nr. 16)

Witbakkend aardewerk

De meeste fragmenten witbakkend aardewerk zijn afkomstig van bakpannen van het type w-bak-5 (MAE 5). Dit is een typerend model voor de 16de eeuw. Inwendig zijn de bakpannen groen geglazurd (loodglazuur met koperoxide). Verder zijn een kop van het type w-kop-

2 en een grape van het type w-gra-7 aanwezig. Ook deze types zijn kenmerkend voor de 16de eeuw. Een opvallend fragment is de romp van een beest met uitgestoken decoratie (afb. 25). De poten en kop van het beest ontbreken waardoor niet te zien is wat voor dier uitgebeeld is. Het is zelfs niet uitgesloten dat het geen losstaand beest is geweest, maar een onderdeel van een keramisch object. Parallellen zijn er niet voor zover bekend.

Majolica

Uit een mestkuil komt een fragment van een bord van majolica. De decoratie is niet zichtbaar.

Fase 3

Het materiaal van periode 3 beslaat een lange periode. Het dateert met name uit de 17de en 18de eeuw, hoewel ook ouder en jonger materiaal aanwezig is. De verscheidenheid aan categorieën is zeer groot. In totaal kunnen 17 verschillende keramieksoorten worden onderscheiden. De grootste categorie in minum aantal exemplaren is roodbakkend aardewerk. Toch is het percentage van het totaal MAE maar 30%. In met name de 18de en 19de eeuw nam het aandeel van roodbakkend aardewerk enorm af door de opkomst van nieuwe aardewerksoorten als industrieel vervaardigde keramiek. De verhoudingen van de verschillende keramieksoorten staan in onderstaande tabel weergegeven.

Keramieksoort	aantal fragm.	MAE
Steengoed 1	1	1
Steengoed 2	44	23
Grijsbakkend	1	1
Roodbakkend	120	63
Witbakkend	72	27
Majolica	22	14
Faience	4	4
Italiaanse faience	21	10
Weser-aardewerk	8	7
Werra-aardewerk	2	2
Porselein	6	6
Europees porselein	12	11
Industrieel wit	70	34
Industrieel rood	5	4
Industrieel zwart	1	1
Iberisch aardewerk	1	1
Jydepot-aardewerk	3	3
Totaal	393	212

Steengoed

De meeste fragmenten steengoed zijn afkomstig van mineraalwaterkruiken. Deze dateren met name uit de eerste helft van de 19de eeuw en zijn geproduceerd in Westerwald. De merken op de kruiken geven aan uit welke plaats/regio het mineraalwater afkomstig was. Als merken komen we tegen: FACHINGEN (011-C01), SELTERS HERZOGTHUM NASSAU (011-C02), M.W.HEPPINGER E.DHAL.JUNIOR (012-C02) en BORNHEIM-ROISDORF (009-C01). Mineraalwaterkruiken zijn een algemeen verschijnsel in 19de-eeuwse contexten.

Roodbakkend aardewerk

Ondanks dat roodbakkend aardewerk de grootste categorie is, zijn geen bijzondere vondsten te melden. Slechts enkele producten zijn compleet, waaronder een miniatuurkop met korte massieve steel.

Witbakkend aardewerk

Witbakkend aardewerk uit de 19de eeuw kenmerkt zich door de lichtgroene kleur van het glazuur. Veel objecten zijn afkomstig uit Frechen en omstreken in Duitsland. Een voorbeeld daarvan is een pispot. Deze dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw.

Majolica

Van de in Nederland geproduceerde majolica is slechts één fragment noemenswaardig, namelijk een bord van het type m-bor-5 met blauwe beschildering (008-C01). De decoratie is niet bijzonder, maar wel dat het bord aan de achterzijde voorzien is van twee initialen: J J. Een vrijwel identiek (polychroom) fragment (zonder initialen) bevindt zich in de collectie van het Westfries Museum. Producten waarvan de beschildering doet denken aan deze bordes worden met regelmaat in Hoorns bodem gevonden.

Afbeelding 26. Achterzijde van de spiegel van een majolicabord met initialen JJ (008-C01, cat.nr. 20)

Het is mogelijk dat deze in Hoorn geproduceerd zijn. Inderdaad was er in de 17de eeuw een majolicabakker met de initialen J J in Hoorn actief, namelijk ene *Jacob Jacobsz.* In 1641 wordt hij gedaagd wegens een betaling.¹⁴ Of deze persoon aan het hier besproken bord is te koppelen is uiteraard niet met zekerheid te zeggen, maar verleidelijk is het wel.

Faïence

Het aandeel faïence is opvallend klein. Slechts één product is vrijwel compleet naar boven gekomen: een achtkantig deksel met blauwe beschildering (012-C05). Deksel van faïence komen weinig voor. Het heeft behoord bij een pot van een kaststel.

Wandtegels

Wandtegels van majolica en faïence worden bij iedere opgraving met vondstmateriaal uit de 17de en 18de eeuw gevonden. Archeologisch leveren ze in de meeste gevallen niet veel informatie op. Bij deze opgraving is echter een wandtegel gevonden die voor Hoorn uniek te noemen is. Het betreft een polychrome kwadraattegel met eenhoorn. De eenhoorn staat symbool voor Hoorn. Met name bij de festiviteiten van 650 jaar stad waren eenhoorns overal in het straatbeeld te zien. De tegel maakte in 2007 onderdeel uit van de tentoonstelling "Duistere Zaken" ter gelegenheid van 650 jaar stad in het Westfries Museum. Een foto van de tegel is gebruikt op de kaft van het boek "Hoogtepunten uit Hoornse bodem" dat bij de tentoonstelling verscheen.¹⁵ In 2008 was de tegel opnieuw te bewonderen bij een tentoonstelling over majolica in opnieuw het Westfries Museum. Een prachtig voorbeeld hoe

¹⁴ Schram 2008, 14

¹⁵ Schrickx en Van der Walle-van der Woude 2007

een voorwerp dat eeuwenlang in de bodem verborgen heeft gelegen nadat het naar boven is gehaald een nieuwe betekenis krijgt.

Een andere vermeldenswaardige tegel laat een driemaster zien. Schepentegels worden vaak in Hoorn gevonden. Met name de opgravingen rondom de Karperkuil (een van de havens) hebben veel van dergelijke tegels opgeleverd.

Franse en Italiaanse faience

Tot deze categorie wordt een ploischotel van geheel witte faience gerekend (012-C07). De code i-plo-1 suggereert een herkomst uit Italië, maar dit is onjuist. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat in Italië helemaal geen ploischotels van dit type zijn geproduceerd. Wel zijn ploischotels bekend uit Nevers en Rouen in Frankrijk. Deze zijn vaak voorzien van polychrome decors. Het baksel van de schotel van de Gouw is rozerood van kleur. Dit komt overeen met de baksels van producten uit de tweede periode van de Franse productie, daterend uit 1625-1650. De schotel is gevonden in een 18de-eeuwse context. Kennelijk is het product lang in omloop geweest om uiteindelijk ergens in de 18de eeuw in de bodem van het erf aan de Gouw te belanden.

Een product dat zeker wel uit Italië afkomstig is, is een bordje van Ligurisch berretino-aardewerk (025-C01). De beschildering is uitgevoerd in donkerblauw op een lichtblauwe ondergrond. Op de spiegel is een wentelend rad afgebeeld. De versiering op de vlag is a-typisch.¹⁶ Het bord dateert uit de periode 1580-1625.

Een opvallend fragment behoort tot de categorie van berrettino met polychrome beschildering. Vooralsnog zijn de enige bekende voorbeelden uit Nederlandse bodem een bordje uit Hoorn (opgraving BRU90), één uit Amersfoort en één uit Harlingen.¹⁷ Ze zijn alle drie van het type i-bor-1. Naast donkerblauw zijn op de borden de kleuren geel, oker en wit toegepast. Het fragment van de opgraving aan de Gouw is van het type i-kom-5 (030-C01). De beschildering is uitgevoerd in donkerblauw, geel, oker en groen. Het is tot nu toe het enig bekende voorbeeld van een kom van berrettino-aardewerk met polychrome beschildering uit Nederlandse bodem. De kom dateert uit de periode 1580-1625 en is mogelijk afkomstig uit Venetië.

Afbeelding 28. Fragment van een kom van polychrome faience, vermoedelijk uit Venetië (030-C01, cat.nr. 23)

Weser aardewerk

Een aardewerksoort die in vrijwel alle complexen uit het einde van de 16de en begin van de 17de eeuw vertegenwoordigd is, is afkomstig uit het Weser-gebied. Het is een roodbakkende aardewerksoort waarvan de beschildering zeer karakteristiek is. Een groot fragment van

16 De randversiering komt niet voor in de door N. Jaspers opgestelde typologie van vlagdecoraties op basis van in Nederland aangetroffen materiaal. Jaspers 2007, 54
17 Jaspers 2007, 56

een bord behoort tot deze categorie (025-C02). Het fond is geel en daarop is een decoratie aangebracht van groene en oranjebruine cirkels en bibberlijnen.

Werra aardewerk

In dezelfde periode als aardewerk uit het Weser-gebied in vondstcomplexen aanwezig is, komt Werra-aardewerk voor. Werra-aardewerk is de benaming van zowel aardewerk uit het Werra-gebied als aardewerk uit Enkhuizen dat hiervan nauwelijks is te onderscheiden. Bij de opgraving zijn alleen enkele fragmenten die tot deze categorie behoren aangetroffen (005-C01).

Industrieel aardewerk

Industrieel geproduceerd aardewerk komt voor vanaf de 18de eeuw. Op basis van de kleur van de baksels worden industrieel wit, industrieel zwart, industrieel rood en industrieel polychroom onderscheiden. Industrieel wit komt het meest voor, en kan een beschildering of opdruk hebben. Vaak zijn de producten gemerkt. In de 19de eeuw komen we met name veel merken tegen van de firma Regout uit Maastricht.

Een compleet deksel behoort tot de categorie industrieel zwart (012-C06; iz-dek-2). Het ongeglazuurde product is voorzien van een reliëfversiering en uitgevoerd in zogenaamd black-basalt-baksel en geproduceerd in Engeland.

Europees porselein

Tot de Europese porselein behoort een theepot met blauwe opdruk. Bij een opgraving op het Jeudje in 1999 in Hoorn is een identiek exemplaar gevonden (foto). Bij dit exemplaar is een merk op de bodem aanwezig.

Jydepot-aardewerk

Een kleine categorie wordt gevormd door Jydepot-aardewerk uit Denemarken. Deze aardewerksoort komt incidenteel voor in laat 17de- en 18de-eeuwse complexen.

4.3.2 Glas

Vrijwel alle glasvondsten dateren uit de tweede helft van de 19de eeuw. Het betreft flessen, medicijnflesjes, bekers, kelkglazen en een lampenglas. Er zijn geen afwijkende types bij. Vermeldenswaard is een flesje van groen glas van de firma *Ziekenheimer* uit Mainz, daterend uit de tweede helft van de 19de eeuw (025-G01).

4.3.3 Metaal

Tijdens de opgraving is vrijwel continu met een metaaldetector gezocht. Dit heeft een kleine hoeveelheid metaalvondsten opgeleverd.

Lakenloden

Uit de kavelsloot op het diepste niveau is een lakenloodje met het wapen van Hoorn afkomstig (foto). Op basis van de gevonden keramiek kan het loodje gedateerd worden in de tweede helft van de 14de of vroege 15de eeuw. Het is daarmee een van de oudst bekende loodjes met wapen van Hoorn.¹⁸ Ondanks dat Hoorn in de 14de en 15de eeuw een lakennijverheid van

18 Schrickx 2007, 98

Afbeelding 29. Lakenloodje met wapen van Hoorn

enige omvang kende, worden Hoornse loodjes uit die periode maar zelden gevonden. Bij de opgraving zijn diverse andere lakenloodjes tevoorschijn gekomen. Het zijn allemaal deelbewerkerlodjes, dat wil zeggen loodjes die na een deelbewerking (bijv. het vollen, verven e.d.) door de betreffende persoon (de voller, verder e.d.) aan het laken zijn aangebracht. We vinden deze loodjes overal in de stad en niet specifiek in delen van de stad waar veel mensen in de lakennijverheid werkzaam waren.

Munten

Alle munten die bij de opgraving zijn gevonden dateren uit de 17de tot en met de 20ste eeuw.

Rekenpenning

Er is één rekenpenning gevonden, afkomstig uit Neurenberg.

4.3.4 Samenvatting

Hoewel de hoeveelheid vondstmateriaal gering is, kunnen hieraan toch een aantal conclusies worden verbonden. Allereerst valt op dat het materiaal van fase 1 en 2 een nogal doorsnee tot bijna arme indruk maakt, terwijl het materiaal van fase 3 juist een rijke indruk maakt. Bijzondere stukken uit fase 1 en 2 ontbreken volledig. Importkeramiek of vroege majolica uit de 15de/16de eeuw ontbreekt volledig. Vanaf de 17de eeuw zien we juist rijk materiaal. Importkeramiek uit Italië en Frankrijk en vroeg industriële keramiek vormen hier de getuigen van. Dit hangt vermoedelijk samen met een eigendomsverandering van het terrein. Het huis dat op het terrein stond (zie bespreking van de sporen) werd afgebroken en het vrijgekomen terrein kwam als erf bij het pand aan de Nieuwstraat.

5 Conclusies

Een restant van een oorspronkelijk veenpakket was niet meer aanwezig op het terrein. Het veen is vanaf het moment van ontginning (12de eeuw) tot het moment dat het terrein voor het eerst werd opgehoogd verdwenen door oxidatie en grondgebruik. Wel was een kavelsloot aanwezig die precies op de perceelsgrens tussen de panden 13 en 17 lag. De demping van deze sloot dateert tevens de eerste ophoging. Op basis van het vondstmateriaal kunnen we de demping dateren in de eerste helft van de 15de eeuw. Dit komt goed overeen met de historische bronnen waaruit blijkt dat de bebouwing in dit gebied in die periode intensiverde. We zouden hieruit kunnen concluderen dat dit deel van Hoorn in die tijd bewoond is geraakt. Echter: de kleine opgraving is slechts een steekproef in een groot gebied. Uitspraken over het hele gebied doen is daardoor uiteraard moeilijk.

De veronderstelling dat op het terrein bebouwing aanwezig is geweest in de 17de en 18de eeuw wordt archeologisch bevestigd. Op het terrein werd in de tweede helft van de 16de eeuw een eenvoudig rechthoekig gebouw neergezet. Dit is in de loop van de 17de eeuw afgebroken.

Er kunnen geen uitspraken over de sociale status of beroepen van de opeenvolgende bewoners van het terrein worden gedaan. Het terrein is gelegen midden in een gebied waar in de 15de en 16de eeuw veel mensen woonden die werkzaam waren in de lakennijverheid. In de kavelsloot is een Hoorns lakenloodje aangetroffen dat hiermee in verband kan worden gebracht. Verder is er geen enkele aanwijzing voor lakennijverheid.

Een conclusie die verder kan getrokken worden is dat hoe klein een opgraving in de binnenstad ook is, dat het altijd aansprekende vondsten oplevert die een aanvulling voor het beeld van de materiële cultuur van Hoorn in het verleden vormen. De polychrome wandtegel met eenhoorn is hier een prachtig voorbeeld van. De tegel is inmiddels in diverse publicaties en tentoonstellingen gebruikt. Het onderzoek heeft verder één van de oudste Hoornse lakenloodjes opgeleverd. Een aanvulling op het onderzoek naar deze voor Hoorn in de 15de en 16de eeuw zo belangrijke nijverheidtak. Voor materiaalspecialisten is met name een fragment van een kom uit Ligurië interessant. Nog nergens in Nederland is een vergelijkbare vondst gedaan. Hoewel vondstmateriaal niet primair tot de doelstellingen van opgravingen behoort, vormen vondsten in zekere zin toch de belangrijkste resultaten van een kleine binnenstadsopgraving. Zeker in een stadskern die zo rijk aan vondstmateriaal is als Hoorn (door het internationale handelsnetwerk waarvan Hoorn in de 16de, 17de en 18de eeuw deel uitmaakte) is dit een niet te onderschatten aspect.

Literatuur

Bartels, M., 1999: *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle/Amersfoort.

Bruin, J. de., 2007: Hoorn, dorp en stad. Middeleeuwse topografie en institutionele ontwikkelingen tot het begin van de 19e eeuw.

Dingeman Korf, 1981: *Nederlandse majolica*, Haarlem.

Jaspers, N.L., 2007: *Schoon en werkelijk aangenaam. Italiaanse importkeramiek uit de 16de en 17de eeuw in Nederlandse bodem* (ongepubliceerde doctoraalscriptie).

Jaspers, Nina, 2007: 'Bont en blauw van de straat', in: Christiaan Schrickx en Tosca van de Walle-van der Woude, *Hoogtepunten uit Hoornse bodem* (Hoorn 2007) 97-101.

Renckens, *Ramen concentratie schuilkerken Hoorn* (NHD 1-4-1978 serie Hoornse Historie).

Schram, L., 2008: *Geleijers. Vroege Noord-Hollandse majolica in West-Friesland 1600-1650* (Brochure 48 van de Stichting Vrienden van het Westfries Museum), Hoorn.

Schrickx, C.P., 2006: Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winston bioscoop te Hoorn (campagne 2004). De opgraving op de percelen Grote Noord 4 en 6. *Verslagen van de Archeologische Dienst Hoorn 3*, Hoorn.

Schrickx, Christiaan, 2007: 'Hoornse loodjes', in: Christiaan Schrickx en Tosca van de Walle-van der Woude, *Hoogtepunten uit Hoornse bodem*, Hoorn, 97-101.

Schrickx, C.P., 2008: Bewoningssporen vanaf de 12de eeuw aan de Dorpsstraat van Zwaag (gemeente Hoorn). De opgraving op het perceel Dorpsstraat 66. *Verslagen van de Archeologische Dienst Hoorn 5*, Hoorn.

Uiterdijk, M., *Vrees niet, gij klein kuddeke! Uit de oude geschiedenis der doopsgezinde gemeente te Hoorn* (een heruitgave van de artikelen in de jaren 1913-1915 in het blad 'Ons Godsdienstig Leven' te Hoorn, van de hand van ds. M. Uiterdijk, Doopsgezind predikant te Hoorn; Hoorn 1996).

Velius, T., 1740 (4e druk): *Chronijk van Hoorn*, Hoorn.

Het Deventer systeem

In het classificatiesysteem voor laat- en postmiddeleeuwse keramiek, het 'Deventer-systeem', worden de verschillende baksels met een code van één of twee letters of een letter en een cijfer weergegeven. De hoofdvormen worden aangeduid met drie letters.

In de catalogus worden de volgende bakselcodes gebruikt:

s1	steengoed zonder oppervlaktebehandeling
s2	steengoed met oppervlaktebehandeling
r	roodbakkend aardewerk
w	witbakkend aardewerk
wa	Werra-aardewerk
we	Weser-aardewerk
m	Nederlandse majolica
f	Nederlandse faience
i	Italiaanse faience
ep	Europees porselein
iw	industrieel wit
iz	industrieel zwart

In de catalogus worden de volgende codes voor hoofdvormen gebruikt:

bak	bakpan	lek	lekchaal
bee	beeld	min	miniatuur
bor	bord	pis	pispot
dek	deksel	plo	ploischotel
fle	fles	tes	test
gra	grape	the	theepot
kan	kan	vst	vuurstolp
kom	kom	zal	zalfpot

Aan ieder object wordt een typecode toegekend die is opgebouwd uit de bakselcode, de hoofdvormcode en een volgnummer.

Opbouw catalogus:

1a	inventarisnummer
1b	vondstcomplex (complexdatering)
2	typecode
3	typedatering (indien mogelijk objectdatering)
4a	grootste breedte zonder additieven / grootste hoogte zonder additieven (afgerond op 0.5 cm)
4b	typeomschrijving
5a	baksel
5b	glazuur / kleur
5c	beschrijving decoratie
5d	divers
6a	bodem
6b	oor / steel
6c	mate van compleetheid (compleet / vrijwel compleet / fragment)
7	functie / naam
8	productiecentrum
9	literatuur

Alle afbeeldingen van keramiek zijn schaal 1:4.

Alle afbeeldingen van glas zijn schaal 1:2.

Catalogus van keramiek en glas

1

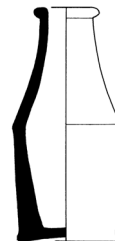
- 1a HOO-GOU06-028-C01
- 1b ophogingslaag (1400-1650)
- 2 s1-kan-1
- 3 1375-1425
- 4a - / -
- 4b slanke kan
- 5a steengoed zonder oppervlaktebehandeling
- 5b asglazuur
- 5c appliques met stippen en applique in vorm gezichtje
- 5d
- 6a standring (ontbreekt)
- 6b één lintoor (ontbreekt)
- 6c fragment
- 7 kan
- 8 Noord-Duitsland / Saksen (Waldenburg) ?
- 9 Gaimster 1997, 69

2

- 1a HOO-GOU06-011-C01
- 1b afvalconcentratie (1850-1900)
- 2 s2-fle-4
- 3 1850-1900
- 4a 9 / 31
- 4b cilindrische fles met verdikte rand, op standvlak
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b zoutglazuur
- 5c
- 5d merk: FACHINGEN, bijmerk: A N°140
- 6a standvlak
- 6b één lintoor
- 6c compleet
- 7 fles, mineraalwaterkruik
- 8 Westerwald
- 9 Bartels 1999, 549 (cat.nr. 91)

3

- 1a HOO-GOU06-011-C02
- 1b afvalconcentratie (1850-1900)
- 2 s2-fle-4
- 3 1850-1900
- 4a 9.5 / 28.5
- 4b cilindrische fles met verdikte rand, op standvlak
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b zoutglazuur
- 5c
- 5d merk: SELTERS, HERZOGTHUM NASSAU, bijmerk: Num. 96
- 6a standvlak
- 6b één lintoor (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 fles, mineraalwaterkruik
- 8 Westerwald
- 9

4

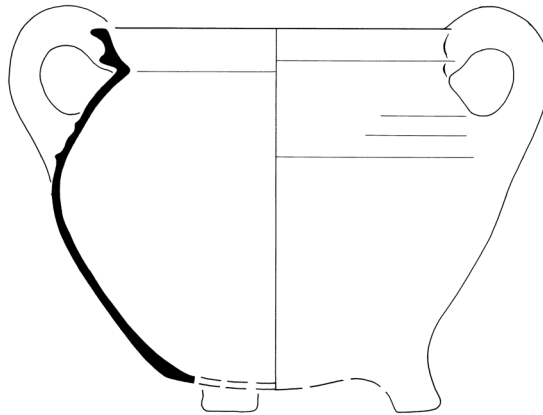
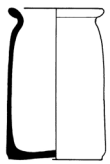
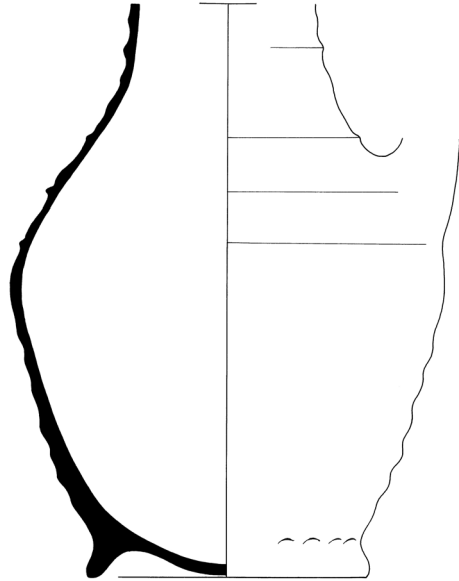
- 1a HOO-GOU06-012-C02
- 1b afvalconcentratie S04 (1625-1850)
- 2 s2-fle-4
- 3 1850-1900
- 4a 9.5 / 28.5
- 4b cilindrische fles met verdikte rand, op standvlak
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b zoutglazuur
- 5c
- 5d merk: M.W.HEPPINGER, E.DHAL.JUNIOR
- 6a standvlak
- 6b één lintoor (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 fles, mineraalwaterkruik
- 8 Westerwald
- 9 Bartels 1999, 548 (cat.nr. 87)

5

- 1a HOO-GOU06-009-C01
- 1b afvalkuil S03 (1850-1925)
- 2 s2-fle-4
- 3 1850-1900
- 4a - / -
- 4b cilindrische fles met verdikte rand, op standvlak
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b zoutglazuur
- 5c
- 5d merk: (BORNHEIM-) ROISDORF
- 6a standvlak (ontbreekt)
- 6b één lintoor
- 6c fragment
- 7 fles, mineraalwaterkruik
- 8 Westerwald
- 9

6

- 1a HOO-GOU06-025-C03
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 s2-fle-13
- 3 1850-1900
- 4a 5.5 / 12.5
- 4b fles met buikknik, op standvlak
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b zoutglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 fles
- 8
- 9

7

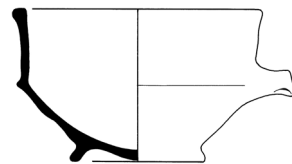
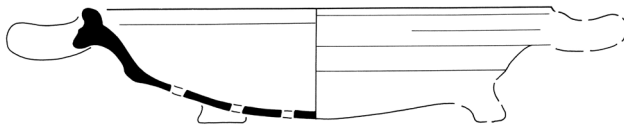
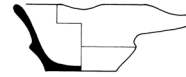
- 1a HOO-GOU06-027-C01
- 1b beerput S13 (1800-1900)
- 2 s2-zal-4
- 3 1800-1900
- 4a 5 / 8
- 4b cilindrische zalfpot met ingesnoerde hals, op standvlak
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b zoutglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 zalfpot
- 8
- 9

8

- 1a HOO-GOU06-029-C05
- 1b naast muur (1500-1550)
- 2 r-gra-34b
- 3 1525-1575
- 4a 23 / -
- 4b grape met buikknik, twee ribben op schouder en kraagrand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur op schouder aan schenkkanten
- 5c twee ribben op schouder
- 5d
- 6a drie poten (twee poten ontbreken)
- 6b twee worstoren
- 6c groot fragment
- 7 grape
- 8
- 9

9

- 1a HOO-GOU06-014-C01
- 1b askuil S06 (1550-1600)
- 2 r-kan-53
- 3 1525-1575
- 4a 23 / -
- 4b kan met buikknik, ribben op schouder en kraagrand, op standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur met iets koperoxide, uitwendig loodglazuur met iets koperoxide op schouder aan schenkkant
- 5c ribben op schouder
- 5d
- 6a standring
- 6b één worstoor (incompleet)
- 6c groot fragment
- 7 kan
- 8
- 9

10

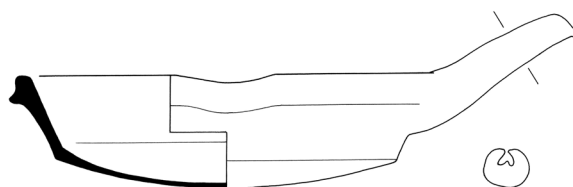
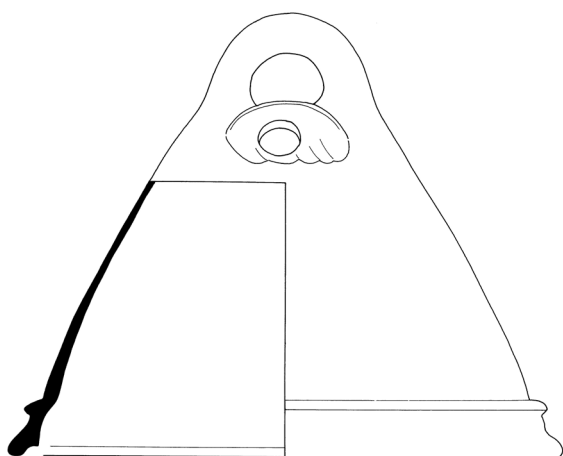
- 1a HOO-GOU06-031-C01
- 1b op vloer (1550-1600)
- 2 r-lek-3
- 3 1525-1575
- 4a 25.5 / 6
- 4b lekschaal met kraagrand, op poten
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a drie poten (één poot ontbreekt)
- 6b twee horizontale worstoren (één oor ontbreekt)
- 6c groot fragment
- 7 lekschaal
- 8
- 9

11

- 1a HOO-GOU06-012-C10
- 1b afvalconcentratie S04 (1625-1850)
- 2 r-min-
- 3 1700-1800
- 4a 7 / 3.5
- 4b miniatuur
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d schenklip
- 6a standvlak
- 6b één steel
- 6c compleet
- 7 miniatuur, steelkom
- 8
- 9

12

- 1a HOO-GOU06-029-C03
- 1b naast muur (1500-1550)
- 2 r-tes-17
- 3 1500-1550
- 4a 13 / 8
- 4b test met vierkante bak, scherpe knik bodem-wand en rechte rand, op standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b één steel
- 6c groot fragment
- 7 test
- 8
- 9

13

- 1a HOO-GOU06-029-C04
- 1b naast muur (1500-1550)
- 2 r-vst-1
- 3 1450-1550
- 4a 29 / 18.5
- 4b ronde vuurstolp met ribbel onder rand en rand met groef
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d twee luchtgaten met lobben
- 6a
- 6b één worstoor
- 6c groot fragment
- 7 vuurstolp
- 8
- 9

14

- 1a HOO-GOU06-012-C09
- 1b afvalconcentratie S04 (1625-1850)
- 2 r-zal-3
- 3 1550-1650
- 4a 5 / 5
- 4b zalfpot met afgeronde buikknik en iets uitstaande onverdikte rand, op standvlak
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 zalfpot
- 8
- 9

15

- 1a HOO-GOU06-016-C01
- 1b mestlaag (1525-1575)
- 2 w-bak-5
- 3 1525-1575
- 4a 23 / 4.5
- 4b bakpan met manchtrand
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 5d schenklip
- 6a iets bolle bodem
- 6b toegevouwen steel
- 6c vrijwel compleet
- 7 bakpan
- 8
- 9

1:2

16

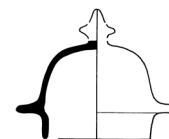
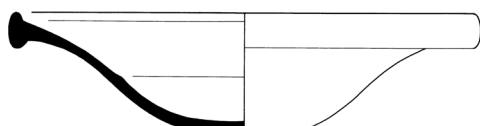
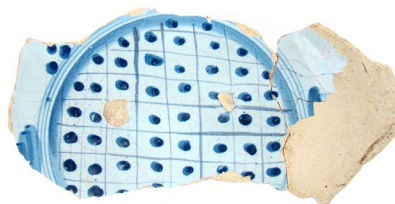
- 1a HOO-GOU06-029-C02
- 1b naast muur (1500-1550)
- 2 w-bee-
- 3 1500-1550
- 4a - / -
- 4b beeld
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c radstempel rondom hals
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c fragment
- 7 beeld in vorm beest (poten en kop ontbreekt)
- 8
- 9

17

- 1a HOO-GOU06-012-C01
- 1b afvalconcentratie S04 (1625-1850)
- 2 w-pis-9
- 3 1850-1900
- 4a 20 / 14
- 4b bolle pispot met verdikte rand, op standvlak
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b één lintoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 pispot
- 8 Frechen
- 9 Bartels 1999, 756 (cat.nr. 805)

18

- 1a HOO-GOU06-005-C01
- 1b askuil S02 (1575-1625)
- 2 wa-bor-1
- 3 1575-1625
- 4a 26 / 4.5
- 4b bord met verdikte rand, op standvlak
- 5a Werra-aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c beschildering; op spiegel: drie distels
- 5d bodem beroet
- 6a standvlak
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 bord
- 8 Werra-gebied
- 9

19

- 1a HOO-GOU06-025-C02
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 we-bor-1
- 3 1575-1625
- 4a 25 / 6
- 4b bord met verdikte rand, op standvlak
- 5a Weser-aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c beschildering (groen en oranje-bruin): concentrische cirkels en bibberlijnen
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 bord
- 8 Weser-gebied
- 9

20

- 1a HOO-GOU06-008-C01
- 1b bovenlaag (1500-1650)
- 2 m-bor-5
- 3 1625-1675
- 4a 26.5 / 4.5
- 4b bord met vloeiende overgang spiegel-vlag, op standring
- 5a Nederlandse majolica
- 5b loodglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel: kruiselings geplaatste lijnen en stippen
- 5d onderzijde standring: letters J J
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Noordelijke Nederlanden (Hoorn?)
- 9 Dingeman Korf ,130

21

- 1a HOO-GOU06-012-C05
- 1b afvalconcentratie S04 (1625-1850)
- 2 f-dek-1
- 3 1700-1750
- 4a 8.5 / 5
- 4b achtkantig deksel met knop
- 5a Nederlandse faience
- 5b tinglazuur
- 5c blauwe beschildering
- 5d
- 6a
- 6b knop (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 deksel
- 8 Noordelijke Nederlanden
- 9

1:2

22

- 1a HOO-GOU06-025-C01
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 i-bor-1
- 3 1575-1625
- 4a 21 / 2.5
- 4b bord met platte vlag, op standring
- 5a Italiaanse faience
- 5b tinglazuur met kobaltoxide
- 5c donkerblauwe beschildering op lichtblauw fond; spiegel: wentelend rad; achterzijde: kruiselings geplaatste boogjes
- 5d
- 6a lage standring
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 bord
- 8 Ligurië (Italië)
- 9

23

- 1a HOO-GOU06-030-C01
- 1b ophogingslaag (1500-1625)
- 2 i-kom-5
- 3 1575-1625
- 4a - / -
- 4b kom met rechte rand, op standring
- 5a Italiaanse faience
- 5b tinglazuur met kobaltoxide
- 5c polychrome beschildering (donkerblauw, geel, groen en oranjebruin) op lichtblauw fond; achterzijde: kruiselings geplaatste boogjes
- 5d
- 6a standring (ontbreekt)
- 6b
- 6c fragment
- 7 kom
- 8 Venetië (Italië)
- 9

24

- 1a HOO-GOU06-012-C07
- 1b afvalconcentratie S04 (1625-1850)
- 2 i-plo-1
- 3 1625-1650
- 4a 29.5 / 7.5
- 4b dubbelgeplooid plooischotel op standring
- 5a faience (rozerood baksel)
- 5b tinglazuur
- 5c volledig wit
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 plooischotel
- 8 Nevers (Frankrijk)
- 9

1:2

1:2

25

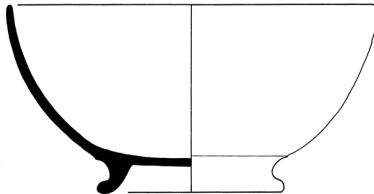
- 1a HOO-GOU06-025-C04
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 ep-the-1
- 3 1800-1900
- 4a 11.5 / 19.5
- 4b theepot
- 5a Europees porselein
- 5b veldspaatglazuur
- 5c blauwe opdruk
- 5d
- 6a lage standring
- 6b gedraaid vormoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 theepot
- 8
- 9 Hoorn: Jeudje 1999 V064

26

- 1a HOO-GOU06-009-C02
- 1b kuil S03 (1850-1925)
- 2 ep-bee-
- 3 1800-1900
- 4a - / 6
- 4b beeld (schaap)
- 5a Europees porselein
- 5b veldspaatglazuur
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 beeld (schaap)
- 8
- 9

27

- 1a HOO-GOU06-025-C07
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 iw-dek-4
- 3 1850-1900
- 4a 3.5 / 2.5
- 4b deksel met knop
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c blauwe opdruk
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c compleet
- 7 deksel
- 8
- 9

28

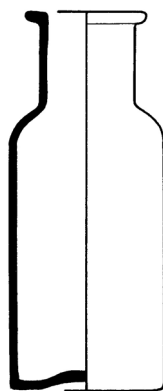
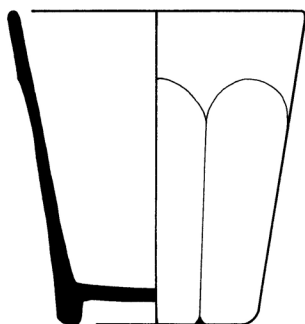
- 1a HOO-GOU06-025-C05
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 iw-kom-1
- 3 1850-1900
- 4a 19.5 / 10
- 4b kom met rechte rand, op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d merk: Polling 82 met Maleis sub-schrift (bedoeld voor export naar Nederlands Indië)
- 6a hoge standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kom
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

29

- 1a HOO-GOU06-025-C06
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 iw-pis-
- 3 1850-1900
- 4a 20.5 / 15
- 4b pispot met geplooid wand en uitgebogen rand, op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d merk: Polling 41
- 6a hoge standring
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 pispot
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

30

- 1a HOO-GOU06-012-C06
- 1b afvalconcentratie S04 (1625-1850)
- 2 iz-dek-2
- 3 1850-1900
- 4a 10 / 3
- 4b deksel met sluitring en ronde greep
- 5a industrieel zwart (black-basalt)
- 5b
- 5c reliëfversiering
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 deksel
- 8 Engeland
- 9

31

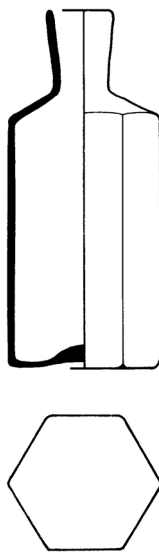
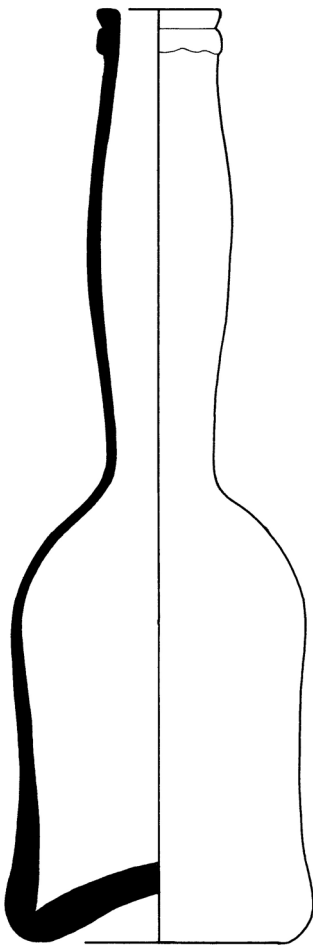
- 1a HOO-GOU06-004-G01
- 1b kuil S01 (1800-1850)
- 2 gl-bek-24
- 3 1850-1900
- 4a 8.0 / 8.5
- 4b beker met rechte rand, op standring
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c acht afgeronde vlakken (facetten)
- 5d persvorm
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 beker
- 8
- 9

32

- 1a HOO-GOU06-025-G02
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 gl-fle-14
- 3 1850-1900
- 4a 4.0 / 10.0
- 4b cilindrische fles met hals en uitstaande lip
- 5a glas
- 5b (licht)groen
- 5c
- 5d
- 6a hol standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles, medicijnfles
- 8 Nederland
- 9

33

- 1a HOO-GOU06-025-G03
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 gl-fle-14
- 3 1850-1900
- 4a 3.5 / 7.5
- 4b cilindrische fles met hals en uitstaande lip
- 5a glas
- 5b (licht)groen
- 5c
- 5d merk: 32
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles, medicijnfles
- 8 Nederland
- 9

34

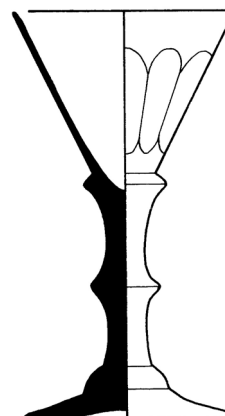
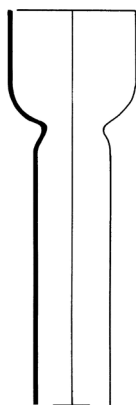
- 1a HOO-GOU06-009-G02
- 1b kuil S03 (1850-1925)
- 2 gl-fle-38
- 3 1800-1900
- 4a 8.0 / 24.5
- 4b cilindrische fles met hoge hals,
op opgestoken bodem
- 5a glas
- 5b (donker)groen
- 5c
- 5d
- 6a opgestoken bodem
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 fles, wijnfles
- 8 Nederland
- 9

35

- 1a HOO-GOU06-011-G01
- 1b afvalconcentratie (1850-1900)
- 2 gl-fle-41
- 3 1800-1900
- 4a 4.0 / 9.5
- 4b zeskantige fles
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 fles, parfurfles
- 8 Duitsland
- 9

36

- 1a HOO-GOU06-030-G01
- 1b ophogingslaag (1500-1625)
- 2 gl-fle-50
- 3 1850-1900
- 4a 1.5 / 9.5
- 4b cilindrische fles met uitstaande
rand
- 5a glas
- 5b (licht)groen
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles, wijnfles
- 8 Nederland
- 9

37

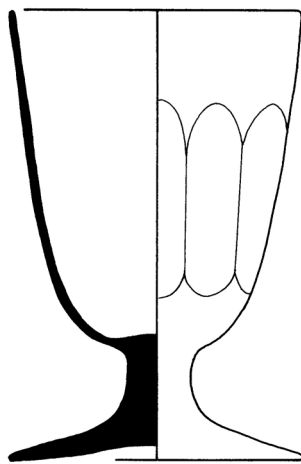
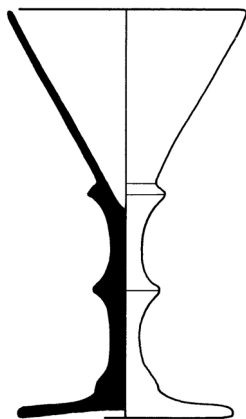
- 1a HOO-GOU06-025-G01
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 gl-fle-68
- 3 1850-1900
- 4a 5.0 / 17.0
- 4b cilindrische fles
- 5a glas
- 5b (donker)groen
- 5c
- 5d contactvorm (twee verticale naden), merk: W. H. ZIEKENHEIMER MAINZ
- 6a standing
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles
- 8 Duitsland
- 9

38

- 1a HOO-GOU06-009-G01
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 gl-lam-1
- 3 1850-1900
- 4a 5.5 / -
- 4b lampenglas
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 lampenglas
- 8 Nederland
- 9

39

- 1a HOO-GOU06-004-G02
- 1b kuil S01 (1800-1850)
- 2 gl-kel-26
- 3 1800-1900
- 4a 6.0 / 11.0
- 4b kelkglas met knoop in stam en uitstaande kelk met facetten
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c tien geslepen facetten
- 5d
- 6a voet
- 6b
- 6c compleet
- 7 kelkglas
- 8 Nederland
- 9

40

- 1a HOO-GOU06-004-G04
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 gl-keel-52
- 3 1800-1900
- 4a 6.5 / 11.0
- 4b kelkglas met knoop in stam en uitstaande kelk
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d
- 6a voet
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kelkglas
- 8 Nederland
- 9

41

- 1a HOO-GOU06-004-G03
- 1b bovenlaag (1600-1900)
- 2 gl-keel-55
- 3 1800-1900
- 4a 6.5 / 11.0
- 4b kelkglas met hoge kelk met facetten
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c dertien geslepen facetten
- 5d
- 6a voet
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kelkglas
- 8 Nederland
- 9

004	III	kuil		witbakkend majolica Weser.aw		bakpan bord bord	w-bak-5 m-bor-5 we-bor-	1 1 0	0 0 1	1 1 1	1 1 1	1575-1625	inw. groen blauwe beschildering blauwe opdruk
005	III	askuil	1800-1850	industrieel wit pijpaarde		kop indet pijpenkop	iw-kop-1 iw-	1 0	0 1	1 1	0 10	1x 11M gekr. 6x 81 gekr. 1x 23 gekr. 1x 30 gekr. 1x indet	
006	III	ophogingslaag	1575-1625	roodbakkend majolica Werra.aw	C01	indet bord bord	r- m-bor- wa-bor-1	0 0 1	1 3 0	1 1 1	1 3 1	1575-1625	vroege majolica sterke aanslag, onderzijde beroet
007	II	ophogingslaag	1575-1650	steengoed 2 roodbakkend		kan fles bakpan bord grape kom/kop vuurstolp indet	s2-kan- s2-fle- r-bak- r-bor-6 r-gra-33 r-kom/kop- r-vst- F-	1 0 0 1 1 0 1 0 4	3 1 1 0 1 1 0	4 1 1 1 1 1 1 4	1 1 1 1 1 1 1		toegevoegen steel spiegel groen inw. geel uitw. loodglazuur
008	III	bovenlaag	1525-1575	steengoed 1 steengoed 2 roodbakkend		snelle kan bakpan bord grape kom lekschaal indet bakpan	s1-sne-1 s2-kan- r-bak-4 r-bor-6 r-gra- r-kom-35 r-lek-1 r- w-bak-5	0 0 1 1 1 1 1 0 1	1 1 0 2 0 0 1 0	1 1 1 3 1 1 1 1	1 1 1 1 1 1 0 1	1525-1575	wapenschild met klimmende leeuw spiegel groen ongeglaazuurd grote standing inw. groen
008	III	bovenlaag	1500-1650	witbakkend steengoed 2 roodbakkend		kan bakpan bord grape	s2-kan- r-bak-1 r-bor- r-gra-10 r-gra-30 r-gra- r-gra- r-kan-	0 1 0 1 1 2 2 1 1	1 0 1 0 2 0 0 0	1 1 1 1 3 2 1 1	1 1 1 1 1 1 1 1	1500-1650	wandfragment met radstempel silbersiering inw. bodem groen 2-orige grape in- en uitw. witte silb, inw. loodglazuur

Bijlage 2: Determinatielijst glas

Determinatie glas: C. Schrickx

V	fase	complex	complexdat.	G	vorm	typenr.	rand	overig	totaal	MAE	typedat.	opmerkingen
000	VIII/VIII	stort	1750-1850		fles kelkglas	gf-fle- gl-ke-	1 1	0 0	1 1	1 1		geslepen glas
001	VIII/VIII	bovenlaag	1750-1900	G01	fles kelkglas	gf-fle-14 gf-fle- gl-ke-52	1 0 0	1 1 1	1 1 1	1 1 1	1850-1900	
004	VIII	kul	1850-1900	G01	beker fles	gf-bek-24 gf-bek- gf-fle-89 gf-fle- gf-ke-26 gf-ke-26 gf-ke-52 gf-ke-53 gf-ke-55 gf-ke- gf-lam-1 gl- gl- gf-fle-38 gf-kan- gf-kan- gf-ke-26 gf-ke-52 gf-ke- gf-fle-41 gf-fle-50 gf-ke-26	1 0 0 1 1 8 3 6 1 1 3 2 0 7	0 1 1 9 1 11 0 6 1 1 18 0 2 7	1 1 1 2 1 9 5 1 1 3 1 2 1	1 1 1 2 1 9 5 1 1 3 2 1		knop van blauw glas facetten
008	VIII/VIII	bovenlaag	1750-1850		indet	gl- gl- gl-ke-38	0 0 1	1 1 0	1 1 1	1 1 1		ziel
009	VIII	kul	1850-1900	G02 G01	fles kan kelkglas	gf-kan- gf-kan- gf-ke-26 gf-ke-52 gf-ke- gf-fle-41 gf-fle-50 gf-ke-26	1 0 0 3 0 1 1 0	0 1 3 1 1 0 0 1	1 1 6 1 1 1 1 1	1 1 6 1 1 1 1 1		oor ontbreekt (karaf) oor van een kan
011	VIII	afvalconcentratie	1850-1900	G01 G02	fles kelkglas	gf-fle-41 gf-fle-50 gf-ke-26	1 1 0	0 0 1	1 1 1	1 1 1		6-kantig flesje cylindrisch flesje
012	VI	afvalconcentratie	1750-1850		fles	gf-fle-26	0	1	1	1		

Bijlage 3: Determinatielijst metaal

Determinatie metaal: C. Schrickx

V	fase	complex	complexdat.	M	materiaal	vorm	aantal	typedat.	opmerkingen
000	VI/VIII	stort	1550-1850		lood	spintol lakenlood indet bootshaak	1 1 1 1		
003	VI/VIII	stort	1650-1900	M01	koper	munt munt munt munt munt rekenpenning kogel lakenlood netverzwaring indet indet lepel indet wijzerplaat naaldenkoker? ring	1 1 1 1 3 1 3 3 1 1 1 2 1 1 1 2	2 cent België 1860 1 cent 1880 1 cent Frisia indet LUD XV D GER & N REX	
006	VI	ophogingslaag	1575-1650		messing	riemtong spijker ring kogel indet indet bakje/potje?	1 1 1 2 2 2 1		daklood 2 fragm. theelepels horloge ene kant schaakbordpatroon, andere kant bloem daklood?

Bijlage 4
Botanische macroresten M01
Beerput S13
Datering: 18de eeuw

Determinatie: A.L. de Sitter-Homans

Meelvruchten		
Cerealia	+++	graanvlies- en korreelfragmenten
Fagopyrum esculentum	+ (24 kleppen)	boekweit
Oryza sativa	8 kaffrag.	rijst
Panicum miliaceum	4 frag.	pluimgierst
Vruchten		
Ficus carica	35	vijg
Fragaria moschata/vesca	39	aardbei
Malus domestica	+	appel
Malus domestica endocarp	+	appel (klokhuisvellen)
Prunus avium/cerasus	3	kers
Ribes spec	++ (veel vruchtwandvelletjes)	rode en zwarte bes
Rubus ideus	22	framboos
Vitis vinifera	13	druif
Groenten, kruiden e.d.		
Brassica nigra	+ (voorn. frag.)	zwarte mosterd
Brassica rapa	6 + 4 frag.	raapzaad
Cannabis sativa	4 frag. (+ 1 frag.)	hennep
Linum usitatissimum	1 + 2 frag.	vlas/lijnzaad
Myrrhis odorata	1 frag.	roomse kervel
Noten		
Corylus avellana	+ (velletjes)	hazelnoot
Wilde planten		
Agrostemma githago	+	bolderik
Anthemis arvensis	2	valse kamille
Brassicaceae	hauw frag.	kruisbloemen
Calluna vulgaris	3 takjes + 1 bloempje	gewone struikheide
Centaurea cyanus	+	korenbloem
Cirsum spec	1 frag.	moesdistel
Chelidonium maius	1	stinkende gouwe
Chenopodium spec	3	ganzenvoet
Erica tetralix	2 blaadjes	gewone dopheide
Fallopia convolvulus	7 frag.	zwaluw tong
Galeopsis segetum	2	hennepnetel
Galium spec	1	kleefkruid
Gramineae	2	grassen
Medicago lupulina	2 peulskeletten	hopklaver
Musci	2	mos
Persicaria lapathifolia	7	knopige duizendknoop
Persicaria mitis	1	zachte duizendknoop
Ranunculus arvensis	1 frag.	akkerboterbloem
Rhianthus spec	6	ratelaar
Schoenoplectus tabernaemontani	1	ruwe bies
Scleranthus annuus	4	eenjarige hardbloem
Scrophularia vernalis	1	voorjaarshelmkruid
Setaria spec	2 kaffrag.	naaldhaar
Silene flos-cuculi	1	koekoeksbloem
Sphagnum	1 bladfrag.	veenmos
Thlaspi arvense	1	witte krodde
Diversen		
Bot-/visfragmenten		
Schelpfragmenten (o.a. mossel en kokkel)		
Insectenonderdelen		
Takjes, steeltjes, bast- en bladfragmenten		
Fragment lakzegel		

ISBN 978-90-78701-08-8